

20-26 EKİM 1931 TARİHLERİNDE İSTANBUL'DA TOPLANAN İKİNCİ BALKAN KONFERANSI VE SONUÇLARI

Osman AKANDERE*

ÖZET

Türkiye'nin Lozan sonrası Balkanlarda takip ettiği dış politika stratejisi "sınırları dışında bırakılmış olan Balkanlardaki eski toprakları üzerinde herhangi bir iddia ve talepte bulunmama ve Lozan Antlaşması ile belirlenmiş olan 'statüko'nun korunması" olmuştur. Bu nedenle Lozan Antlaşması'ndan hemen sonra Balkan Devletleri ile olan ilişkilerini canlandırmak istemiş ve bu doğrultuda Arnavutluk, Bulgaristan ve Yugoslavya ile ikili dostluk antlaşmaları imzalamıştır

1929 yılına doğru hemen hemen bütün Balkan Devletleri arasındaki ilişkiler düzeltilmiş ve Balkanlar'da bir işbirliği yapılması için gerekli ortam hazırlanmıştı. Nitekim Atina'da toplanan Birinci Balkan Konferansı, Balkan Birliği'ne gidişin ilk adımı olmuştur. Bu konferansta, İkinci Balkan Konferansının Türkiye'nin ev sahipliğinde İstanbul'da yapılması kararlaştırılmıştı..

20-26 Ekim 1931 tarihlerinde İstanbul'da yapılan İkinci Balkan Konferansı'na Türkiye'nin dışında Arnavutluk, Bulgaristan Romanya, Yugoslavya ve Yunanistan devletleri katılmıştır. Toplantılarını İstanbul ve Ankara'da yapan bu konferans; Balkan ülkeleri arasında, siyasî, sosyal, kültürel, ticarî ve ekonomik anlamda bir birliğin oluşması sürecinde önemli bir rol oynamıştır.

ANAHTAR KELİMELER

Balkan Ülkeleri, Balkan Birliği, Balkan Konferansı Meclisi, Komisyonlar, Üyeler.

RESULTS OF THE SECOND BALKAN CONFERENCE HELD IN ISTANBUL (OCTOBER 20-26, 1931)

ABSTRACT

The foreign policy strategy which Turkey followed in the Balkans after Lausanne Treaty was 'not asserting a claim or demand about the previously owned land in the Balkans which was out of the territories after the treaty, and preserving the status-quo determined by Lausanne Treaty. Therefore, having the aim of strengthening relationships with the Balkan states just after Lausanne, Turkey, signed treaties of friendship with Albania, Bulgaria and Yugoslavia.

* Yard. Doç. Dr. Selçuk Üniversitesi Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulu.

By 1929, the relationships had been strengthened among almost all the Balkans states, and the situation required for collaboration had been provided. Likewise, the First Balkan Conference held in Athens had been the first step of the way to Balkan unity. In this conference it was decided to hold the second conference in Istanbul, having Turkey as the host state.

Albania, Bulgaria, Romania, Yugoslavia and Greece took part in the Second Balkan Conference which was held in Istanbul in the period of October 20-26, 1931 alongside Turkey. This conference, which held its meetings in Istanbul and Ankara, had an important role in the process of constructing a unity between the Balkans states in terms of political, social, cultural, trade and economic affairs.

KEY WORDS

Balkan States, Balkan Union, Balkan Conference Parliament, Commissions, member.

GİRİŞ

Türk Milleti 1919-1922 yılları arasında ülkesini işgal etmiş olan işgalci güçlere karşı bir Millî Mücadele vermiş ve bu mücadeleyi zaferle sonuçlandırmıştı. 1923 yılında imzalanan Lozan Antlaşması ile de varlığını savattığı ülkelere ve Lozan Konferansı'na katılan diğer ülkelere kabul ettirmişti. Lozan Konferansı'na katılan diğer ülkelerin arasında Balkan Devletleri de bulunuyordu. 1914-1922 yılları arasında Osmanlı Devleti ve bilahare de Türkiye'ye karşı savaşmış bulunan Balkan ülkeleri ile sınırlar başta olmak üzere, azınlıklar, iktisadî, sosyal ve kültürel bir çok mesele üzerinde uzlaşma sağlanmış ve anlaşmalar imzalanmıştı¹. Ancak Lozan Konferansı'nda çözümlenemeyen ve sonraki sürece bırakılan bir çok mesele de bulunuyordu.

Nitekim Lozan'da Yunanistan'la Türkiye arasında, "Türkiye'de kalan Rumlarla, Yunanistan'da kalan Türk ve Müslüman ahalinin değişimi" ile ilgili 30 Ocak 1923'te bir sözleşme ve protokol imzalanmıştı². Ancak bu konuda bir

¹ Dilek Barlas, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası" **Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası-Makaleler**, Yay. Haz. Berna Türkođan, Ankara 2000, s.275.

² 30 Ocak 1923 günü Büyük Millet Meclisi Hükümeti ile Yunan Hükümeti Lozan Antlaşmasına ek olmak üzere VI No.lu "Yunan ve Türk Halklarının Mübadelesine İlişkin sözleşme ve Protokol" ile aynı zamanda VII No.lu "Sivil Rehinelere Geri Verilmesine ve Savaş Tutsaklarının Mübadelesine İlişkin Türk-Yunan Anlaşması'nı" imzalamışlardır. Bu sözleşmelerin metni için bkz. **Düştur**, 3. Tertip, 5. Cilt, Ankara 1948, s.84 vd.; M. Cemil(Bilsel), **Lozan**, C. II, İstanbul 1933., s.666-675.; **Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar, Belgeler**, Cilt No: 8(İkinci Takım Cilt II,Konferansta İmzalanan Senetler:30 Ocak ve 24 Temmuz 1923) Çev. Seha L. Meray, 3. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002, s.82-87.;İsmail Soysal, **Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları(1920-1945)**, C. I, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1989, s.177-183.

çok anlaşmazlıklar ortaya çıkmış bu meselenin her yönden nihai olarak çözülmesi 30 Ekim 1930'da Ankara'da imzalanan "Türk Yunan Dostluk, Bitaraflık, Uzlaşma ve Hakem Muahedesi" ile sağlanmıştı³. Türkiye'nin Lozan sonrası ikili ilişkiler içerisine girmediği diğer bir ülkede Romanya idi. Romanya ile de Boğazlar konusunda anlaşmazlıklar mevcuttu⁴.

Bu iki devletle olan anlaşmazlıklar bir tarafa bırakılacak olunursa Türkiye'nin Lozan sonrası Balkanlarda takip ettiği dış politika stratejisi "sınırları dışında bırakılmış olan Balkanlardaki eski toprakları üzerinde herhangi bir iddia ve talepte bulunmama ve Lozan Antlaşması ile belirlenmiş olan 'statüko'nun korunması" olmuştur⁵.

Türkiye Lozan Antlaşması'ndan hemen sonra Balkan Devletleri ile olan ilişkilerini canlandırmak istemiş ve bu doğrultuda Arnavutluk, Bulgaristan ve Yugoslavya ile ikili dostluk antlaşmaları imzalamıştır⁶. Türkiye'nin Balkan

3 Türkiye Cumhuriyeti Başvekili İsmet İnönü'nün daveti ile Yunan Başbakanı Venizelos 27-31 Ekim 1930 tarihleri arasında Türkiye'yi ziyaret etmiş Ankara ve İstanbul'da temaslarda bulunmuştur.yapılan resmî görüşmelerin sonunda 30 Ekim 1930'da Türkiye ile Yunanistan arasında; "Dostluk, Tarafsızlık, Uzlaşma ve Hakem Antlaşması, Deniz Kuvvetlerinin Tahdidi hakkında Protokol, ile İkamet, Ticaret ve Seyrisefain Sözleşmesi" olarak bilinen üç vesika imzalanmıştı İmzalanan bu antlaşma, protokol ve sözleşme metinleri için bkz.**Türkiye'nin Dış Politikasında 50 Yıl, Cumhuriyet'in İlk On Yılı ve Balkan Paktı(1923-1934)**, Dışişleri Bakanlığı yay., Ankara 1973. Bu antlaşma ile ilgili Atina Büyükelçiliği'nin Hariciye vek3aletine gönderdiği yazı örneği ve antlaşmanın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde görüşülmesi ile ilgili belgeler için de bkz. **Atatürk'ün Millî Dış Politikası (Cumhuriyet Dönemine Ait 100 Belge) 1923-1938**, c: II, Kültür Bakanlığı Yay. Ankara 1981, Belge No: 20.Ayrıca bkz. Mehmet Gönlübol-Cem Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası(919-1973)**, III. baskı, Ankara 1977, s.73-74.; daha ayrıntılı bilgi için bkz. M. Murat Hatipoğlu, **Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan(1923-1954)**, Ankara 1997, s.135-148. Antlaşma metni için de bkz. **Düstur**, 3. Tertip, XI. Cilt., s.707-716.,

4 Lozan Konferansı sırasında Karadeniz'de sahili olan Romanya, Türkiye'nin Boğazları denetimine alma isteğine karşı çıkmıştı. Romanya, Boğazların uluslar arası denetim altında bulundurulmasını savunuyordu. Dilek Barlas, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası", Atatürk Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası, s.275-276; Dilek Barlas, "Türkiye'nin 1930'lardaki Balkan Politikası", **Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç, Ankara Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler**, Yay. Haz. İsmail Soysal, TTK Basımevi, Ankara 1997, s.361.

5 Mehmet Gönlübol-Cem Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s.106.; Mehmet Gönlübol-Cem Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası(1919-1938)**, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1990, s.96.

6 Türkiye'nin Balkan devletleri ile imzaladığı başlıca antlaşmalar şunlardı; Arnavutluk ile 15 Aralık 1923'te Ankara'da imzalanan Dostluk Antlaşması, Bulgaristan'la 18 Ekim 1925'te Ankara'da imzalanan Dostluk Antlaşması, Yugoslavya ile 28 Ekim 1925'te Ankara'da imzalanan Dostluk Antlaşması. Bkz. Gönlübol-Sar, Olaylarla Türk Dış Politikası, s.106-107;

devletleri ile yaptığı iki taraflı dostluk ve barış antlaşmalarıyla ilişkilerini düzeltmeye çalıştığı bu süreçte, Balkan Devletleri de yaptıkları uzlaşma ve antlaşmalarla kendi aralarındaki uyuşmazlıkları halletmeye ve meseleleri çözmeye çalışıyorlardı. Nitekim 1925-1929 döneminde Balkan Devletleri'nin kendi aralarındaki ilişkiler giderek düzeltilmişti.⁷

1929 yılına doğru hemen hemen bütün Balkan Devletleri arasındaki ilişkiler düzeltilmiş ve Balkanlar'da bir işbirliği yapılması için gerekli ortam hazırlanmıştı. Nitekim Türkiye ile Yunanistan arasında "mübadele" meselesinden dolayı devam eden anlaşmazlığın çözüme kavuşması da bu döneme rastlamaktadır.

Balkan Devletleri arasında bir işbirliğine gidilmesi ve bir Balkan Birliği'nin oluşması sürecini hızlandıran bazı olaylar vardı. Bunların başında Locarno Antlaşmaları⁸ Kellog Paktı⁹, Litvinov Protokolü¹⁰ gibi barışçı

Gönlübol-Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası**, s.96. Ayrıca bkz. İsmail Soysal, "Balkan Paktı, **Ord. Prof. Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan**, TTK Basımevi, Ankara 1985, s.133-134; Hasan Dilan Berke, **Türkiye'nin Dış Politikası 1923-1939**, Alfa Yay, İstanbul 1998, s.87.

⁷ Balkan devletleri arasındaki ilişkiler 1925 döneminde yavaş yavaş düzeltilmişti: Romanya ile Yugoslavya 1921 İttifak Antlaşması'ndan beri Küçük Antant çerçevesinde ve Fransa'nın desteğine sahip olarak, zaten sıkı işbirliğini sürdürüyorlardı. Bulgaristan'ın, Makedonya sorunu nedeniyle Yugoslavya(Sırp-Hırvat-Sloven) devletine takındığı olumsuz tutumda bir iyileşme başlayınca 1929 Eylülünde sınır işleri konusunda bir antlaşma yapılmıştı. 1930 ortalarında Bulgar Hükümetinin Makedonya örgütüne karşı önlemler alması üzerine iki devlet arasındaki gerginlik son bulmuştu. Diğer taraftan, Yunanistan'ın Yugoslavya(Sırp-Hırvat-Sloven) devletiyle 1929 Martında imzaladığı Antlaşma ile aralarındaki pürüzler son bulmuştu. Yunan-Bulgar sınırı üzerindeki gerginlik ise 1926'dan beri oldukça hafiflemişti. Bkz. İsmail Soysal, "**Balkan Paktı**", s.142.

⁸ Locarno Antlaşmaları 16 ekim 1925 tarihinde Fransa, İngiltere, İtalya ve Almanya'nın katılımıyla bir saldırmazlık paktı olarak imzalanmıştı. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Fahir Armaoğlu, **20. Yüzyıl Siyasi Tarihi**, 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür yay., Ankara 1983, s.160-162.

⁹ Briand-Kellog Paktı veya Paris paktı adlarını da alan Kellog Paktı, 27 Ağustos 1928'de ilk önce dokuz devlet arasında(Amerika, İngiltere, Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, Polonya, Belçika ve Çekoslovakya) imzalanmıştı. Bu antlaşma ile taraflar savaşı milli politikalarına alet etmeyeceklerini, anlaşmazlıkların çözümü için savaş yoluna gitmeyeceklerini, savaştan vazgeçtiklerini ve bütün anlaşmazlıklar için daima barışçı vasıtaları kullanacaklarını taahhüt edilmişlerdir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Armaoğlu, **age.**, s. 221-223.

¹⁰ Kellog Paktı'na girmek isteyen Sovyet Rusya'nın bu pakta girişinin birleşik Amerika tarafından tasdik edilmesini beklemeden, 1928 Ağustosunda Estonya, Letonya, Litvanya, Polonya, Türkiye ve İran gibi devletlerle imzaladığı tarafsızlık ve saldırmazlık antlaşması niteliğinde bir protokoldür. Bkz. Armaoğlu, **age.**, s.169.

teşebbüsler ve Küçük Entente¹¹ gibi statükocu ittifaklar gelmekteydi. Ayrıca 1929'da başlayan "Dünya Ekonomik Buhranı" Balkan Devletleri'ni de sarsmıştı. Bu durum Balkan Birliği fikrinin gerçekleştirilmesi konusunda Türkiye ve Yunanistan'ı harekete geçirmişti¹². Yine Avrupa devletlerinin revizyonist ve anti-revizyonist iki grup etrafında toplanmaya başlaması, Balkan Devletlerini bir grup teşkil etmeye yönelten diğer bir neden olmuştur¹³. Yukarıda da belirttiğimiz gibi Türkiye ile Yunanistan arasındaki yakınlaşma politikası ve özellikle Atatürk ile Venizelos'un iki ülke arasındaki düşmanlıkların sona erdirilip, barışın kurulması yolundaki çabaları da Balkan Birliği'nin kurulması sürecine önemli katkılar sağlamıştır¹⁴.

Balkan Birliği'nin kurulması yolunda ilk ciddi teşebbüs merkezi Cenevre'de bulunan "Milletlerarası Barış Bürosu"na yapılmıştır. Milletlerarası Barış Bürosu 6-10 Ekim 1929 tarihlerinde Atina'da "Evrensel Barış Kongresi" adıyla bir toplantı tertip etmişti. Bu kongrede yaptığı konuşmada Yunan Eski başbakanlarından Aleksander Papanastasiu, Balkan Devletleri arasındaki ortak sorunları ve çıkarları ele alacak "Balkan Birliği Enstitüsü'nün"¹⁵ kurulmasını teklif etmişti¹⁶. Bu teklif Kongrece olumlu karşılanmış ve kongre heyeti tarafından Balkan Devletleri arasında gayri resmi mahiyette bir konferansın

¹¹ Küçük Entente; Macaristan ve Bulgaristan'ın Birinci Dünya Savaşı sonrasında imzaladıkları antlaşmalardan hoşnut olmayarak bu antlaşmalara karşı revizyonist bir tutum ve politika sürdürmeleri üzerine Fransa'nın öncülüğünde Çekoslovakya, Romanya ve Yugoslavya'nın bir saldırıya karşı, birbirleriyle dayanışmayı esas alan bir dizi antlaşmaların(1924-1927) yapılmasıyla ortaya çıkmış bir ittifak oluşumudur.1928 yılı sonuna kadar Kellogg Paketi'ne Sovyet Rusya da dahil olmak üzere 46 devlet daha katılmıştır.Ayrıntılı bilgi için Armaoğlu, *age.*, s.154, 188-190.

¹² Barlas, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası", **Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası**, s.278. Dilek Barlas, "İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Türkiye'nin Balkanlar ve Avrupa'daki İşbirliği Arayışları", **Genelkurmay Başkanlığı, Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I**, Ankara 1996, s.263-264.

¹³ Bkz. Gönlübol-Sar, Olaylarla Türk Dış Politikası, s.107; Gönlübol-Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası**, s.96.

¹⁴ Haluk Ülman, "Türk Dış Politikası'na Yön Veren Etmenler(1923-1968) I", **Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, Cilt XXIII, No: 3, (Eylül 1968), Ankara 1968, s.250; Hatipoğlu, *age.*, s.156-157.; Barlas, "Türkiye'nin 1930'lardaki Balkan Politikası", **Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç**, s.362.; Benzer değerlendirmeler için de bkz. Oral Sander, **Balkan Gelişmeleri ve Türkiye**, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1969, s.8-9.; E. Semih Yalçın, **Atatürk'ün Millî Dış Siyaseti**, Berikan Yay., Ankara 2000, s.220-221.

¹⁵ Hatipoğlu, *age.*, s.160.

¹⁶ Eski Yunan Başbakanı Papanastasiu, bu teklifini Evrensel Barış Kongresi'nin 27. oturumunda yapmıştı. Bkz. Aptülhat Akşin, **Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi**, TTK Basımevi, Ankara 1991, s.259;

toplantısını ve ilk konferansın Yunanistan'ın Atina kentinde yapılmasını kararlaştırmıştır¹⁷.

Birinci Balkan Konferansı; Arnavutluk Bulgaristan, Romanya, Türkiye Yunanistan ve Yugoslavya'nın katılımıyla Atina'da toplanmıştır¹⁸. 5 Ekim 1930'da Yunan Parlamentosu'nun Genel Kurul Salonu'nda açılışı yapılan bu ilk Balkan Konferansı yaptığı çalışmalar sonucunda bazı kararlar almıştır¹⁹. Konferansta alınan bazı önemli kararlar şunlardır;

1-Balkan Devletleri arasında her yıl Dışişleri Bakanları seviyesinde bir toplantı yapmak.

2-Bir Balkan Paktı hazırlamak-bu pakt içerisinde savaşın yasaklanması, uyuşmazlıkların barışçı yollarla çözümlenmesi ve bir tecavüz halinde karşılıklı yardımlarda bulunulması gibi konular ve hükümler yer alacaktı.

3-Daimi bir örgüt kurulacak ve bu kuruluş Balkan milletleri arasında ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasi yakınlaşmayı sağlayarak Balkan Birliği'nin kurulmasını kolaylaştıracaktı²⁰.

Birinci Balkan Konferansı'nın doğurduğu en önemli sonuçlardan biriside, Balkan ülkelerinin kendi aralarındaki meselelerini, büyük devletlerin müdahaleleri olmadan karşılıklı görüşmeler yoluyla çözebilecekleri kanaatidir²¹. Atina'da toplanan Birinci Balkan Konferansı'nda bundan sonraki konferansın yani İkinci Balkan Konferansı'nın bir yıl sonra İstanbul'da yapılması kararı da alınmıştır.

İşte Birinci Balkan Konferansı'nda 20-26 Ekim 1931 tarihleri arasında İstanbul'da toplanması kararlaştırılmış olan "İkinci Balkan Konferansı" tebliğimizde ele alacağımız konu olacaktır. Dönemin basınına dayanarak, İkinci Balkan Konferansı'nın hazırlık çalışmaları, konferansa katılan ülkelerin heyetleri, konferansın açılışı ve çalışmaları ile bu konferansın Balkan Birliği sürecine yaptığı katkılar tebliğimizin ana başlıkları olacaktır.

¹⁷ Bkz. Gönlübol-Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s.107; Gönlübol-Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası**, s.96.; Melek Fırat, "1928-1939 Yunanistan'la İlişkiler", Baskın Oran(ed.), **Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar**, cilt. I, İletişim Yay., İstanbul 2001, s.350.

¹⁸ Hatipoğlu, age., s.160.

¹⁹ Konferansın amacı geniş, gerçeklerle bağdaştırılmayacak programlar çizmek değil fakat basit, ikinci derecede önemli, fakat çabuk ve kolayca uygulama kabiliyetleri olan meseleleri ele almak olmuştur. Bu değerlendirme için bkz. Akşin, age., s.261-262.

²⁰ Gönlübol-Sar, **Olaylarla Türk Dış Politikası**, s.107; Gönlübol-Sar, **Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası**, s.96.; Hatipoğlu, age., s.161.; Akşin, age., s.262.

²¹ Hatipoğlu, age., s.164.

I. İKİNCİ BALKAN KONFERANSI HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

Atina’da yapılan Birinci Balkan Konferansı’nda kabul edilen bir kararla, Balkan Konferansları’nın ikicisinin İstanbul’da yapılmasına karar verilmişti. Bu karara binaen Türk Hükûmeti konferansın yapılacağı 1931 senesi ortalarından itibaren hazırlık çalışmalarına başlamıştır. Hazırlık çalışmaları konusunda iki ayrı heyet oluşturulmuştu. Heyetlerden birincisi; konferansta Türkiye’yi temsil edecek olan heyetin de başkanı olan Trabzon milletvekili ve Meclis Başkan Vekillerinden Hasan(Saka) Bey başkanlığında oluşturulmuştu²². Heyet içerisinde ayrıca Afyonkarahisar milletvekili ve aynı zamanda Türkiye Balkan Birliği Genel Sekreteri Ruşen Eşref(Ünaydın) Bey bulunuyordu. Heyette, konferansta Türk tarafının siyasî, iktisadî, sağlık ve diğer konulardaki görüşlerini oluşturmak amacıyla çeşitli kesimlerden ve özellikle Darülfünun hocalarından oluşturulmuş komitelere mensup kişiler bulunmaktaydı.

Nitekim İkinci Balkan Konferansı’nda Türk Heyetine başkanlık yapacak olan Trabzon milletvekili Hasan Beyin başkanlığında Darülfünun’da bir toplantı yapan Türkiye Balkan Birliği Millî Şubesi, konferans programı üzerinde incelemeler bulunmuş, komisyonların faaliyetleri, çalışma şekilleri ve hazırlayacakları raporlar üzerinde görüşmeler yapmıştır. Bu toplantıda konferansta yer alacak komisyonlar ve bu komisyonlarda görev alacak üyelere belirlenmiştir.

Bu komisyonlar ve üyeleri şöyleydi:

“1-Fikrî Yakınlaşma Komisyonu: Fadıl Ahmet, İbrahim Alâettin ve Yakup Kadri Beylerden,

2-Kanunları Birleştirme Komisyonu: Mithat, Nazım ve Vasfi Reşit Beylerden,

3-İktisadî Komisyon: İbrahim Fadıl, Muvaffak, Mithat, Reşit Saffet ve Süreyya Beylerden,

4-Münakale ve Seyrisefer Komisyonu: Ali Rana, Cevdet ve Sabri Beylerden,

5-Siyasî Komisyon: Mahmut, Muzaffer, Necmettin Sadık, Ruşen Eşref ve Zeki Mesut Beylerden,

6-Sıhhat Teşkilât, İçtimaî Siyaset Komisyonu: Akil Muhtar, Tahir ve Vehbi Beylerden” den oluşacaktı²³.

²² Cumhuriyet, 15 Eylül 1931, Nr. 2643.

²³ Bu bilgi için bkz. Cumhuriyet, 6 Eylül 1931, Nr.2634.

İkinci heyet ise daha ziyade İstanbul'da toplanacak olan bu konferansın şekli anlamda hazırlıklarını yapmak üzere oluşturulmuştu. Bu heyette; başkan olarak İstanbul Belediye Başkan Yardımcısı Hamit Beyin dışında İktisat Müdürü Kemal Ömer ve Seyyahin Şubesi Ekrem Beyler bulunuyordu²⁴.

İstanbul'da yapılacak bu konferans için Dolmabahçe ve Yıldız Sarayları toplantıların yapılacağı mekanlar olarak belirlenmişti. İstanbul Konferansı'nın ilk açılış toplantısı Dolmabahçe Sarayı'nda, diğer toplantılar ise Yıldız Sarayı'nda yapılacaktı ve aleni olacaktı²⁵. Bilahare programda yapılan bir düzenleme ile konferansın son toplantısının Ankara'da ve Türkiye Büyük Millet Meclis Genel Kurul Salonu'nda yapılması kararlaştırılmıştı.

Konferans çalışmaları ağırlıklı olarak Yıldız Sarayı'nda yapılacağı için, öncelikle bu mekana yönelik düzenlemelere ağırlık verilmişti. Toplantılar için Yıldız Sarayının merasim dairesi tahsis edilmiş ve tefrişi için gereken koltuk, sandalye ve masalar getirilerek salonun düzenlenmesine çalışılmıştı. Merasim dairesindeki büyük salon toplantılar için ayrılırken, etrafındaki diğer odalar da kalemlere ve encümenlere ayrılmış, gazeteciler ve ajanslar içinde bir oda tahsis edilmişti. Konferans süresince her delegasyon heyetine iki oda tahsis edilmesi kararlaştırılmıştı. Konferans görüşmeleri açık olacağından Salon'da dinleyiciler için ayrıca yer ayrılmıştı²⁶. Konferansın yapılacağı salona telefon konulması ve saraya elektrik bağlanması çalışmalarına da başlanmıştı. Posta, Telgraf ve Telefon Dairesinin konferans boyunca Yıldız'da bir şube açması ve heyetlerde yer alan üyelerin yapacakları telefon görüşmeleri ile gönderecekleri mektup ve telgraflardan ücret alınmaması kararlaştırılmıştı²⁷. Konferansa katılacak devletlerin bayraklarının çekilmesi için, Yıldız Sarayının önüne bayrak direklerinin dikilmesine karar verilmişti. Ayrıca Konferansın yapılacağı Yıldız Sarayı'na çıkan yolların bakım ve tamiratına başlanmıştı²⁸.

²⁴ **Cumhuriyet**, 17 Eylül 1931, Nr. 2645.

²⁵ Konuyla ilgili Cumhuriyet'te yer alan "İçtimalar Yıldız Sarayı'nda alenî olacak" başlıklı bir haberde "İlk celsesini Dolmabahçe Sarayında aktedecek olan Balkan Konferansı'nın müteakip içtimalarını Yıldız Sarayı'nın merasim köşkünde yapacaktır. İçtimaları herkes dinleyebilecektir" denilmekteydi. Bkz. **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1931, Nr. 2643.

²⁶ İstanbul Belediye Başkan Vekili Hamit Bey, beraberinde Belediye Mimari Şubesi Müdürü Servet Bey olduğu halde Yıldız Sarayı'na giderek tetkikatta bulunduğuna ilişkin haber için bkz. **Cumhuriyet**, 17 Eylül 1931, Nr. 2645

²⁷ **Cumhuriyet**, 24 Eylül 1931, Nr. 2652.

²⁸ Nitekim Ortaköy'de mecidiye kapısından Yıldız'a çıkan cadde ile Beşiktaş-Maçka-Dolmabahçe-Ayaspaşa yollarının tamiratına başlanmış, Beşiktaş tramvay yolundaki noksanların tamamlanması için tramvay şirketine tebligatta bulunulmuştur. **Cumhuriyet**, 17 Eylül 1931, Nr. 2645.

Konferans hazırlık heyetince, Balkan Konferansı hatırası olmak üzere Londra’da hatıra pulları bastırılmıştı. Bu pulların üzerinde barışı sembolize eden “*Balkan Birliğini oluşturan ülkelerin başkentlerine doğru kökleri uzayan bir zeytin ağacı*” figürü bulunacaktı²⁹. Bu hatıra pulları konferansın ilk açılış günü satışa sunulacaktı³⁰.

Yine Balkan Konferansı hatırası olmak üzere bir madalya yaptırılacağı ve bu madalyaların konferansa katılan delegelere verileceğine ilişkin basında bilgilere rastlamaktayız³¹. Bu arada Birinci Balkan Konferansı esnasında belirlenen bayrak, İkinci Balkan Konferansı’nda da söz konusu olmuştu³². Konferansa katılacak altı devleti temsil eden bu bayraktan birer tane ilgili ülkelere gönderilmişti³³.

İkinci Balkan Konferansı ile ilgili bu hazırlıklar devam ederken, bir taraftan da bu konferansta Türkiye’yi temsil edecek olan heyetimiz de sık sık Darülfünun’da bir araya gelerek çalışmalar yapmaktaydı. Nitekim Türk heyetinin başkanlığını üstlenmiş olan Trabzon milletvekili Hasan Bey, 14 Eylül’de Darülfünun’da kendi başkanlığında heyetimizi oluşturan üyelerle ikinci toplantısını yapmıştı. Bu toplantıda çeşitli konulardaki meseleler konuşulmuş ve siyasî, iktisadî, sağlık ve diğer komitelerin ay sonuna kadar raporlarını tamamlamaları kararlaştırılmıştı. Bu nedenle komitelerin her gün Darülfünun’da

²⁹ Posta, Telgraf ve Telefon Müdürü Umumîsi Fahri bey bu pullarla ilgili bir açıklama yapmış ve şunları söylemişti: “*Yeni posta pulları iki nevidir. Biri Londra’da, diğeri de burada Damga matbaasında tabedilmekte olan pullardır(...) Londra’da basılan pullar, öntümüzdeki ay zarfında toplanacak İkinci Balkan Konferansı hatırası olarak tabedilmektedir. Bu pullar nefis bir resimle müzeyyendir. Bu resim Balkan ittihadını teşkil eden devletlerin makarrı idarelerine doğru kökleri uzamış bir zeytin ağacını göstermektedir ki alameti sulhu irae etmesi itibarile tercih olunmuştur. Pulların adedi beş milyondur. Konferansın başlangıç günü mevkiî tedavüle konacaktır...*”. **Cumhuriyet**, 22 Eylül 1931, Nr. 2650. Bu hatıra pulları ile ilgili olarak basında çıkan diğer haberde, “*Pulların Londra’dan geldiği ancak gümrük muameleleri henüz ikmal edilemediği için, pulların gümrükten çıkarılmadığı ve bir iki güne kadar gümrükten çıkarılacak bu pulların tadat ve tesellüm olunacağı*” bildirilmekteydi. Bkz. **Cumhuriyet**, “Balkan Pulları”, 26 Eylül 1931, Nr. 2656.

³⁰ Hakimiyeti Milliye’de yer alan bir haberde “*Balkan konferansı esnasında tedavüle çıkarılacak olan yeni posta pulları kamilen gelmiştir. Muhtelif kıtalarda ve dokuz renkte olan pullar 5 milyon tanedir.*” denilmekteydi. Bkz. **Hakimiyeti Milliye**, 1 teşrinievel 1931, Nr. 3669.

³¹ **Hakimiyeti Milliye**, 25 Eylül 1931, Nr. 3663.

³² Hakimiyeti Milliye’de bayrak ile ilgili yer alan bir haberde “*Konferansın içtima edeceği daireye çekilecek olan Balkan Birliği bayrağının geldiği*” belirtilmektedir. **Hakimiyeti Milliye**, 1 Teşrinievel 1931, Nr. 3669.

³³ Balkan Birliği’ni temsil eden bu bayrak birinci Balkan Konferansı sırasında belirlenmiş ve Yunanlılar tarafından ipek kumaştan imal edilmişti. **Hakimiyeti Milliye**, 25 Eylül 1931, Nr. 3663.

toplantı ve çalışmalarını sürdürmesi uygun görülmüştü³⁴. Bu toplantılara zaman zaman Hariciye Vekili Tevfik Rüştü(Aras) Bey de katılmış ve yapılan çalışmalar hakkında bilgi almıştır³⁵.

Bu arada gazetelerde 11 Teşrinievvel(Ekim)*’de toplanması kararlaştırılmış olan konferansın açılış günüyle ilgili haberler yer almaya başlamıştı. 15 Eylül tarihli Cumhuriyet’te yer alan bir haberde, 11 Ekim’in pazara rastlaması münasebetiyle toplantılara büyük bir ihtimalle 12 Ekim’de başlanacağı belirtiliyordu.³⁶, 24 Eylül tarihli Cumhuriyet’te ise “*11 Teşrinievvelde toplanması mukarrer bulunan Balkan Konferansı kuvvetli bir ihtimale nazaran 20 Teşrinievvele tehir edilecek*” denilmekteydi³⁷. Bu konuda Türkiye Balkan Birliği Genel Sekreteri olan Ruşen Eşref Bey, yaptığı açıklama ile konferansın 20 Ekim’de yapılacağını belirtmiştir³⁸.

II. KONFERANSA KATILAN ÜLKELER VE HEYETLERİ

A) Balkan Devletlerinin Resmî Konferans Heyetleri

İkinci Balkan Konferansı’na alfabetik olarak sıralayacak olursak, Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Türkiye, Yugoslavya ve Yunanistan devletlerini temsilen heyetler katılacaktı³⁹. Konferansa katılan devletlerin heyet başkanları, ilgili ülkelerin dışişleri bakanları olacaktı⁴⁰. Dışişleri bakanlarının başkanlığı altında her Balkan ülkesi, oluşturduğu komisyonlar ve bu komisyonlarda görevli üyelerle katılacaktı.

Konferansa katılacak ülkelerin delegeleri ile ilgili olarak Türk basınında zaman zaman yer alan haberlere rastlamaktayız. Nitekim 24 Eylül tarihli

³⁴ Cumhuriyet, 15 Eylül 1931, Nr. 2643.

³⁵ Hakimiyeti Milliye’de yer alan “Tevfik Rüştü Bey Konferans Reisi Hasan Bey İle Görüşü” başlıklı bir haberde, Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey Darülfünun’a giderek Balkan Konferansı Reisi Trabzon meb’usu Hasan Beyle görüşmüştür. Bu görüşme bir saatten fazla sürmüştür” denilmekteydi. Bkz. Hakimiyeti Milliye, 25 Eylül 1931, Nr. 3663.

* Bu çalışmamızda, yararlanılan gazetelerde belirtilen “Teşrinievvel (Cumhuriyet gazetesi), Teşrinievvel (Hakimiyeti Milliye gazetesi)” ayı dipnotlarda bu şekilde verilecek, ancak metin kısmında bu ayın günümüzde kullanılan ismi olan “Ekim” ayı kullanılacaktır.

³⁶ Cumhuriyet, 15 Eylül 1931, Nr.2643.

³⁷ Cumhuriyet, 24 Eylül 1931, Nr. 2649.

³⁸ Hakimiyeti Milliye, 24 Eylül 1931, Nr. 3662.

³⁹ Konferansa, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya, Bulgaristan ve Arnavutluk hükümetleri iştirak edeceklerini bildirmişlerdir. Cumhuriyet, 14 Eylül 1931, Nr. 2642.

⁴⁰ 31 Ağustos tarihli Cumhuriyet gazetesinde yer alan bir haberde “Bu konferansa Balkan devletleri hariciye nazırlarının iştirak etmelerine geçen sene Atina’da aktedilen konferansa karar verildiği için dört devletin hariciye nazırları da şehrimize geleceklerdir” denilmekteydi. Bkz. Cumhuriyet, 31 Ağustos 1931, Nr. 2628.

Cumhuriyet gazetesinde Atina merkezli bir haberde “*Venizelos, Cumhuriyetperverler İttihadı ve Balkan Birliği Millî Grubu Reisi Papanastasiyu’yu kabul ederek İstanbul’da toplanacak olan Balkan konferansına gidecek Yunan heyeti murahhaslarının teşkili hakkında görüşmüştür*” denilmekteydi⁴¹. Bir başka haberde ise “*Teşrinievvelde İstanbul’da toplanacak Balkan Konferansı’nda Yunanistan’ı temsil eden murahhaslar dün aktettikleri içtimada takip edecekleri hattı hareketi müzakere etmişlerdir*” deniliyordu⁴².

İstanbul’da yapılacak olan İkinci Balkan Konferansına, Balkan ülkelerinin hepsinden kalabalık heyetlerin katılacağı bekleniyordu. Bu konferansa Yunanlılar 50, Bulgarlar 22 Romenler 37, Arnavutlar 20 resmi delege ile katılacaklardı⁴³. Konferansa katılmak için gelen ilk Balkanlı delege heyeti Yunanlılar olmuştu⁴⁴. Yunan delegasyon heyeti 15 Ekim Perşembe günü öğleden sonra İstanbul’a gelmişler⁴⁵ ve özel bir törenle karşılanmışlardı⁴⁶.

⁴¹ **Cumhuriyet**, 24 Eylül 1931, Nr. 2649.

⁴² Bkz. **Cumhuriyet**, 14 Eylül 1931, Nr. 2642.

⁴³ **Cumhuriyet**, 14 Teşrinievvel 1931, Nr. 2672. Hakimiyeti Milliye ülkelerin delege sayılarını daha farklı vermektedir. Gazete, “Romanya heyeti 50, Bulgar heyeti 33, Yugoslav heyeti 22, Arnavutluk heyeti 15 kişiden müteşekkildir” demektedir. **Hakimiyeti Milliye**, 15 teşrinievvel 1931, Nr. 3683.

⁴⁴ Cumhuriyet gazetesinde konuyla ilgili yer alan başlıklardan bazısı şöyleydi: “Balkan Murahhasları Geliyor”, **Cumhuriyet**, 14 Teşrinievvel 1931, Nr. 2672; “Yunan Heyeti Bugün İstanbul’a Geliyor”, **Cumhuriyet**, 15 Teşrinievvel 1931, Nr. 2673.

⁴⁵ Hakimiyeti Milliye Yunan heyetinin ülkemize gelişle ilgili verdiği haberde, İstanbul Balkan Konferansı’na iştirak edecek olan 50 Yunan murahhası Perşembe günü İstanbul’a geleceklerdir.” **Hakimiyet-i Milliye**, 14 teşrinievvel 1931, Nr. 3682. demektedir. Aynı gazetenin 15 Teşrinievvel tarihli nüshasında da bu konuda yer alan diğer bir haberde ise, “Balkan konferansına iştirak edecek olan Yunan murahhasları bugün saat 15’de Ankara vapuru ile şehrimize geleceklerdir. Aynı vapurda Yunan gazetecileri de gelmektedir. İstikbal hazırlıkları yapılmaktadır. İstanbul gazetecileri bir vapurla kendilerini karşılayacaklardır.” Deniliyordu. Bkz. **Hakimiyet-i Milliye**, 15 teşrinievvel 1931, Nr. 3683.

⁴⁶ Cumhuriyet gazetesine göre Yunan delegeleri ve gazetecileri için yapılan karşılama töreni şöyle olmuştu:” Ankara vapuru saat tam beşte Sarayburnu önüne gelmiştir. Bunun üzerine Balkan Birliği reisi Trabzon mebusu Hasan, birlik Katibi Umumîsi Ruşen Eşref, İstanbul meb’usu Ali Rana, Şehir Meclisi namına reislerden Necip, Belediye Reis Muavini Hamit, Kemal Ömer, Ekrem Besim, İstanbul Darülfünunu namına müderrislerden İbrahim Fazıl ve Mithat, Kolordu namına yaver Hafız Hüsnü, Matbuat Cemiyeti namına reis Hakkı Tarık Beylerle Türk ve ecnebi gazetecileri Şirketi hayriye’nin 73 numaralı vapurile Ankara vapuruna giderek Yunan misafirlere beyanı hoşamedı etmişlerdir.

Misafirler ve müstakbilin heyeti saat altıyı çeyrek geçe 73 numaralı vapurile Tophane’deki yolcu salonuna çıkmışlardır.

Burada Fevziati Lisesi kız ve erkek talebesi ve rıhtıma toplanan binlerce halk misafirleri alkışlarla karşılamışlardır.(...) Misafirler buradan otomobillerle doğruca Tokathyan oteline

Konferansa iştirak edecek Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya ve Arnavutluk heyetlerinin ise Pazar günü İstanbul'a gelmesi bekleniliyordu⁴⁷. Gerçektende Balkan Konferansına katılacak olan Bulgar ve Yugoslav heyetleri trenle⁴⁸, Romen heyeti ise "Daçya" vapuru ile Pazar günü İstanbul'a gelmişlerdi⁴⁹. Eski Dışişleri Bakanı Mehmet Bey Koniçe'nin başkanlığını yaptığı Arnavutluk heyeti bir gün önce yani cumartesi günü İstanbul'a gelmiş ve istasyonda Konferans Reisi Hasan, Katibi Umumî Ruşen Eşref Beyler ile Arnavutluk ricali ve diğer mahalli hükümet erkani tarafından karşılanmışlardı⁵⁰.

Heyetler için İstanbul'da ayrı ayrı ikamet yerleri tahsis edilmişti. Nitekim Yunan heyeti üyeleri Tokatlıyan oteline yerleştirilirken, Yunanlı gazetecilere İstanbulpalas(Klaric) oteli tahsis edilmişti. Romen, Yugoslav ve Arnavutluk heyetleri Perapalas oteline yerleştirilmişti. Bulgar heyeti üyeleri ve bir kısım Bulgar gazetecileri için de Tokatlıyan otelinde yer ayrılmıştı.

İkinci Balkan Konferansı'na katılan ülkelerin heyetleri şu kişilerden oluşmaktaydı:

Arnavutluk :Arnavutluk heyetinin başkanlığını Mehmet Bey Koniçe yapıyordu. Heyette yer alan diğer üyeler de şunlardı; Cevat, Leonida, Lathçi, eski milletvekillerinden Berjani, Salibiahmer Reisi Dr. Kemal, Yusuf Ay, Maliye Müdürü Suat, Tiran gazetesi sahibi İhsan Libago Beyler⁵¹.

gitmişlerdir." **Cumhuriyet**, 16 Teşrinievvel 1931, Nr. 2674. karşılamaya ilgili benzer anlatımlar için bkz. "Balkan Konferansı'ndaki Yunan heyeti Geldi", **Hakimiyeti Milliye**, 16 teşrinievvel 1931, Nr. 3684.

⁴⁷ **Hakimiyet-i Milliye**, 15 Teşrinievvel 1931, Nr. 3683

⁴⁸ Bulgar ve Yugoslav heyetleri Sirkeci garında Balkan Birliği Reisi Hasan, Katibi Umumî Ruşen Eşref, İstanbul meb'usu Ali Rana Beyler ile Bulgar sefiri M. Pavlov'unda yer aldığı bir heyet tarafından karşılanmışlardı. **Cumhuriyet**, 19 Teşrinievvel 1931, Nr. 2677. Hakimiyeti Milliye ise "Balkan Konferansına iştirak edecek Bulgar ve Yugoslavya heyeti murahhasları bugün saat 11,30'da şehrimize muvasalat etmişler ve istasyonda heyetimiz reis ve azalarıyla, gazeteciler ve bir çok zevat tarafından karşılanmışlardır." şeklindeki bir haberle heyetlerin gelişini duyurmuştu.

⁴⁹ Romen heyetinin gelişini hakimiyeti Milliye şöyle bildirmiştir: "M. Popan riyasetindeki Romen murahhas heyeti bugün şehrimize gelmiş ve rıhtımda heyetimiz reisi ve azalarıyla, gazeteciler ve bir çok zevat tarafından istikbal edilmişlerdir." **Hakimiyeti Milliye**, 19 teşrinievvel 1931, Nr. 3687.

⁵⁰ **Hakimiyeti Milliye**, 18 teşrinievvel 1931, Nr. 3686.

⁵¹ **Cumhuriyet**, 19 Teşrinievvel 1931, Nr. 2677. heyetin karşılanmasıyla ilgili olarak Hakimiyeti Milliye de yer alan bir haberde "Sabık Hariciye Nazırı Mehmet Beyin riyasetindeki İkinci Balkan Konferansı Arnavutluk Heyeti murahhasası bu sabah şehrimize gelmiş, İstasyon'da Konferans reisi Hasan, katibi Umumî Ruşen Eşref Beylerle mahalli hükümet erkani, matbuat

Bulgaristan: Bulgaristan heyetinin başkanlığını eski bakanlardan Millî Grup Başkanı ve milletvekili Sakızof yapıyordu. Heyette yer alan diğer üyeler de şunlardı: heyetin ikinci başkanı eski bakanlardan Anfreu, Profesör Ojenof, Fen Akademisi üyesi Danişef, Fen Akademisi üyesi İvon, Dr. Boris, millî komite üyesi ve heyetin genel sekreteri Trifon, Gazeteci ve yazar Dimetero, Bulgar Kadın Birliği Başkanı Dimirana İvanof, Tütün Uzmanı Monçef, eski Burgaz Belediye Başkanı Kanazisky, Bulgar Ticaret ve Sanayi Odası İkinci Başkanı Mırço Stanof, Sofya Millî Banka Müdürü Vladi Georget, Muhtarof, Dr. Nikolef⁵².

Romanya: Romen heyetinin başkanlığını eski Romanya Millet Meclisi Başkanı Stefan Ciçopop yapıyordu. Heyette yer alan diğer üyeler de şunlardı; İkinci başkan V. Pella, eski bakanlardan ve milletvekili Radicanu, Ayan üyesi Miulesco, heyetin genel sekreteri ve Cenevre Uluslar arası Çalışma Bürosu Romanya temsilcisi Viladesco-Rocoasa, Prens Ojka ve Romanya Kadın Birliği Başkanı Prens Pantegüze, Üniversite profesörlerinden Ioan, Posta Umum Müdür Muavini V. İ. Pella, milletvekili Rocavitza, milletvekili Artzareanu, milletvekili G. Cantacuzine, Balkan Hükümetleri Matbuat Cemiyeti Başkanı Clarnet, Hariciye Nezareti İktisat Şubesi katiplerinden. Mme, Romanya Kadınlar Cemiyeti üyesi Galipso Botez⁵³

Yugoslavya: Yugoslav heyetinin başkanlığını eski bakanlardan Dr. Vasilije Jovonoviç Bey yapıyordu. Heyette yer alan diğer üyeler de şunlardı: Dr. Zivkõ, Dr. Velibar Joniç, Topalaviç, İş Bürosu Genel Sekreteri Dr. Ksenofon Çhaviç, Dr. Zika Markoviç, Dr. Adolf Tsuvaj, Vojislav Djordjeviç, Mm. Topalaviç, Dr. İvo Mohariç, Dr. Milenko Maryoviç, İovan Djonoviç, Dr. Alexandr İovanoviç, Mr. Viladmir Vujiç, Mr. Glisa Elazoviç, Mr. Begdan radoviç, Dr. Dragoslav Mihajloviç.

Yunanistan: Yunan heyetine eski başbakanlardan ve Yunan Müttehit Cumhuriyetperver Fırkası lideri Papanastasiu başkanlık ediyordu. Heyette yer alan diğer üyeler de şunlardı; İkinci Başkan Bakkalbassis, Genel Sekreter Papadopulos, eski bakanlardan Milonas, eski bakan ve Liberal Fırkası milletvekillerinden Bakapulos, milletvekili ve avukat Merkurd, Atina Üniversitesi profesörlerinden Benis, sosyalist mebuslardan Limonidis,

mümessilleri, Arnavutluk ricali ve bir çok zevat tarafından karşılanmıştır.” Hakimiyeti Milliye, 18 teşrinievel 1931, Nr. 3686.

⁵² **Cumhuriyet**, 19 Teşrinievel 1931, Nr. 2677.

⁵³ **Cumhuriyet**, 5 Teşrinievel 1931, Nr. 2663.; **Cumhuriyet**, 19 Teşrinievel 1931, Nr. 2677.

Papazoğlu, Hava İşleri Müşaviri General Laskaris, Yunan şehirleri ve belediyeleri namına heyete katılan Kroniyadis, Psalti. Heyete daha sonra üniversite profesörlerinden Spripulos ve adli müşavirlerden Zivolov Beyler de katılacaklardı⁵⁴.

B) Konferans Çalışmalarını İzlemek İçin gelen Gazeteciler

Heyetlerde yer alan bu delegelerin dışında yüz kadar gazetecinin de katılacağı bekleniyordu. Türk Gazeteciler Cemiyeti, konferansa Yunan ve Bulgar gazetecilerini resmen davet etmişti⁵⁵. Bu konuda gazetelerde çıkan bir haberde “*Bugün 16 Yunan gazetecisinden mürekkep bir heyette Türk Matbuat Cemiyetinin davetlisi olarak şehrimize gelecek, İstanbul gazetecileri tarafından karşılanarak İstanbul palas otelinde misafir edileceklerdir*” denilmekteydi⁵⁶. Aynı haberin devamında, yine Gazeteciler Cemiyeti’nin davetlisi olan Bulgar gazetecilerin ise pazartesi günü sabahleyin İstanbul’a gelecekleri ve Yunanlı gazeteciler gibi karşılanacakları ve bunlardan bir kısmının Perapalas oteline yerleştirilecekleri belirtiliyordu⁵⁷. Gazeteciler Cemiyeti de konferansa katılacak gazeteciler için bir program hazırlamıştı. Bu programa göre, misafirler şerefine pazartesi akşamı Maçka’da Tevfik Paşa’nın konağında yeni tesis edilen Park otelinde 120 kişilik bir ziyafet verilecekti.

Balkan Konferansı’nı takip etmek amacıyla İstanbul Gazeteciler Cemiyeti tarafından davet edilen heyetlerden önce Yunan gazetecileri geldiler⁵⁸. Yunan heyetiyle birlikte gelen gazeteciler 15 kişiydi⁵⁹. Yunan gazeteciler heyetine eski milletvekillerinden Atina Gazeteciler Birliği Başkanı ve Atina Belediyesi

⁵⁴ **Cumhuriyet**, 16 Teşrinievvel, 1931, Nr. 2674.

⁵⁵ Konuyla ilgili gazetelerde yer alan bir haberde “İstanbul Matbuat Cemiyetinin vaki olan daveti üzerine Yunan ve Bulgar gazetecileri Balkan Konferansı müzakeratını takip için haftaya İstanbul’a geleceklerdir. Gazeteciler İstanbul Palas otelinde misafir edileceklerdir. “*Cumhuriyet*, 9 Eylül 1931, Nr. 2637. “Bulgar ve Yunan Gazetecilerini Davet” ara başlığıyla *Cumhuriyet* gazetesinde verilen bilgide “İstanbul Matbuat Cemiyeti Balkan Konferansı münasebetile Yunan ve Bulgar gazetecilerini İstanbul’a davet etmiştir. Yunan ve Bulgar murahhasları bu daveti memnuniyetle kabul etmişlerdir” denilmekteydi. Bkz. **Cumhuriyet**, 14 Eylül 1931, Nr. 2642.

⁵⁶ **Cumhuriyet**, 15 Teşrinievvel 1931, Nr. 2673.

⁵⁷ **Cumhuriyet**, 15 Teşrinievvel 1931, Nr. 2673.

⁵⁸ Yunan heyeti ve heyette yer alan gazeteciler 15 Teşrinievvel Perşembe günü, Ankara vapuruyla İstanbul’a gelmişlerdi. Bkz. **Hakimiyeti Milliye**, 16 teşrinievel 1931, Nr. 3684.

⁵⁹ İstanbul’a gelen gazetecilerin sayısı konusunda Hakimiyeti Milliye farklı bir rakam vererek, gelen gazetecilerin 12 kişi olduğunu yazmaktadır. **Hakimiyeti Milliye**, 16 Teşrinievel 1931, Nr. 3684. Ancak gelen gazetecilerin ismi *Cumhuriyet* gazetesinde tek tek verilmiştir. Buna göre gelen gazeteci sayısı 15’tir. Bkz. *Cumhuriyet*, 16 Teşrinievvel 1931, Nr. 2674.

Müşaviri Kraniyotakis başkanlık ediyordu⁶⁰. Ayrıca gazeteciler heyeti içerisinde Yunan Dışişleri Bakanlığı Basın Müdürü Moskopolos da vardı⁶¹.

Yunanlı gazeteciler, İstanbul Gazeteciler Cemiyeti ve İstanbullu gazeteciler tarafından samimî bir şekilde karşılanmışlardı⁶². İstanbul Gazeteciler Cemiyeti adına Giresun milletvekili Hakkı Tarık Bey, misafirleri karşılamış, bilahare yapılan tanışma merasiminin ardından Yunanlı gazeteciler İstanbul Palas oteline götürülmüştü. Burada Hakkı Tarık Bey tarafından Yunan gazetecilerine İstanbul Gazeteciler Cemiyeti'nin rozetleri takdim edilmiş ve kendilerinin Türk Gazeteciler Cemiyetine fahri üye olarak kayıt edildikleri açıklanmıştır⁶³.

Yine Balkan Konferansı müzakerelerini takip etmek amacıyla Gazeteciler Cemiyeti'nce İstanbul'a davet edilen Bulgar gazetecileri de pazartesi günü trenle İstanbul'a geldiler. Bulgaristan da yayınlanan Prioporç, Nezevisumust Zname, Slavou, Utro gibi gazetelerin müdür ve muhabirleri ile Bulgar Telgraf Ajansı Müdürü gelen heyet içerisinde yer almıştı⁶⁴. İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Başkanı Hakkı Tarık Bey ile cemiyet mensubu gazeteciler tarafından samimi bir şekilde karşılanan Bulgar gazetecilerinin bir kısmı Perapalas oteline bir kısmı da İstanbul Palas oteline yerleştirilmişlerdir.

Konferansın açılış gününe Yunan ve Bulgar gazeteciler heyeti çeşitli ziyaretlerde bulunmuşlardır⁶⁵. Yunan gazetecileri 19 Ekim Pazartesi günü Cumhuriyet Halk Partisi İstanbul vilayet merkezine gitmişler ve burada Cumhuriyet Halk Partisi Genel Sekreteri Recep Peker Bey tarafından kabul edilmişler ve onunla bir süre görüşmüşlerdir. Yine Yunanlı gazeteciler ve konferansa katılmak için İstanbul'a gelmiş olan Yunan delegasyon heyeti Fener Rum Patrikhanesini ziyaret etmişler ve Patrik Fotiyos Efendi'yle bir süre

⁶⁰ **Cumhuriyet**, 16 Teşrinievvel 1931, Nr. 2674.

⁶¹ **Hakimiyeti Milliye**, 16 teşrinievvel 1931, Nr. 3684.

⁶² Yunanlı gazetecilerin karşılanması konusunda Cumhuriyet gazetesi şu bilgileri vermektedir: "Türk Matbuat Cemiyeti'nin daveti üzerine gelen Yunan gazetecileri de Ankara vapuru ile şehrimize muvasalat etmişler, hararetle bir surette istikbâl edilmişlerdir.

Şirketi Hayriye'nin 73 numaralı Anadolu Kavağı vapuru, Ankara vapuruna yanaştıktan sonra İstanbul Matbuat Cemiyeti namına reis Giresun meb'usu Hakkı Tarık, meclisi idareden Fuat ve Fikret Beyler güverteye çıkmışlar ve misafirlere beyanı hoşamedî etmişlerdir."

Cumhuriyet, 16 Teşrinievvel 1931, Nr. 2674.

⁶³ **Cumhuriyet**, 16 Teşrinievvel 1931, Nr. 2674.

⁶⁴ **Cumhuriyet**, 19 Teşrinievvel 1931, Tr.2677..

⁶⁵ Yunan gazetecileri 16 Teşrinievvel Cuma günü İstanbul'da bazı müzeleri ve camileri gezmişlerdi. Haber için bkz. **Cumhuriyet**, 17 Teşrinievvel 1931, Nr. 2676.

görüşmüşlerdi⁶⁶. 19 Ekim pazartesi günü akşamı İstanbul Gazeteciler Cemiyeti, misafirleri olan Yunan ve Bulgar gazetecilerine Ayaspaşa Park otelde bir ziyafet vermişti⁶⁷.

Konferansın yapılacağı Yıldız Sarayı'nda gazeteciler için bir "bilgi ve yayın" bürosu oluşturulmuştu. Bu bürodan her gün düzenli olarak bültenler ve tebliğler yayınlanacaktı. Bütün dünya basınından, konferans süresince bilgi almak üzere hazır bulunacak muhabirlerin isimleri bir liste olarak konferans başkanlığına bildirilmişti. Bu listede daha ziyade İstanbul'da bulunan yabancı gazete muhabirleri ile konferans için özel olarak gönderilmiş muhabirlerin isimleri bulunuyordu⁶⁸.

C) Konferansa Katılan Diğer Heyetler.

Balkan Birliği Türkiye Heyeti, İstanbul'da toplanacak İkinci Balkan Konferansı'na Cemiyeti Akvam ve Beynelmîlel Mesai Bürosu ile Beynelmîlel Parlamentolar Birliği Siyasî ve Ticarî Kısımlarının da davet edilmesini kararlaştırmıştı⁶⁹.

Nitekim Balkan Konferansı Genel Sekreterliği'nden yapılan bir açıklamada "*İstanbul'da inikat edecek İkinci Balkan Konferansı'na Beynelmîlel Sulh Bürosunun göndereceği müşahitler berveçhi atıdır*" denilmekte ve gelecek olan gözlemcilerin isimleri zikredilmektedir. Buna göre gelecek olan gözlemciler şu isimlerden oluşuyordu⁷⁰:

1-La. Fontaine: Belçika Ayan Meclisi Reis Vekili, Beynelmîlel Sulh Bürosu Reisi, halen Bükreş'te Beynelmîlel Parlamentolar Konferansı Reisi.

2- Ludwig Quidde: Beynelmîlel Sulh Bürosu reis Vekili.

3-Lucien Le Foyer: eski Fransız milletvekili, Beynelmîlel Sulh Bürosu Reis Vekili.

4-Helmut von Garlech: Muharrir, Beynelmîlel Sulh Bürosu Konseri azası.

Beynelmîlel Sulh Bürosu adına Balkan Konferansı'na katılacak olan bu heyetin 19 Ekim pazartesi günü İstanbul'a geleceği bildirilmişti⁷¹.

⁶⁶ **Hakimiyeti Milliye**, 19 teşrinievvel 1931, Nr. 3687.

⁶⁷ **Cumhuriyet**, 20 Teşrinievvel 1931, Nr. 2678.

⁶⁸ **Cumhuriyet**, 15 Teşrinievvel 1931, Nr. 2673.

⁶⁹ **Cumhuriyet**, 15 Eylül 1931, Nr. 2643. **Cumhuriyet**, 24 Eylül 1931, Nr. 2652.

⁷⁰ **Cumhuriyet** 5 Teşrinievvel 1931, Nr. 2663.

⁷¹ **Cumhuriyet**, 15 Teşrinievvel 1931, Nr. 2673.

Ayrıca konferansa Balkan Devletlerinin, Türkiye'deki elçilerinin de gözlemci üye olarak bulunmaları keyfiyeti Konferans başkanlığı tarafından ait oldukları devletlerin Hariciye Nazırlıklarına bildirilmişti⁷².

İkinci Balkan Konferansı'na, Kadınlar Birliği de temsilci göndermek için konferans başkanlığına başvurmuş ve bu başvuru kabul edilmişti. Bunun üzerine Kadınlar Birliği İdare Heyeti 13 Eylül pazar günü toplanarak Balkan Konferansı'nda Türk kadınlığını temsil edecek olan üyeleri belirlemişti. Kadınlar Birliği'nce seçilen bu üyeler; Seniha Rauf, Efzayış Suat, Latife Bekir ve Lamia Refik hanımlardı. Bu üyelere bilahare bir de Avukat hanım katılacaktı⁷³. Kadınlar Birliği, konferansta görüşülmesi amacıyla "Sosyal ve Fikri Yaklaşma" hakkında bir rapor hazırlamış ve raporu Balkan Birliği Genel Sekreterliğine vermişti⁷⁴.

Diğer taraftan Balkan Konferansı çalışmalarına katılmak için ilgili devletlerin Dışişleri Bakanlarının da İstanbul'a gelecekleri gazetelerde yer almasına rağmen⁷⁵, konferansın gerek açılış oturumuna ve gerekse diğer oturumlarına Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Beyin dışında katılan olmamıştır

III. KONFERANSIN AÇILIŞI ÖNCESİ YAPILAN HAZIRLIKLAR VE KONFERANS MECLİSİNİN HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

A) Konferansın Açılış Öncesi Yapılan Hazırlık Çalışmaları

Balkan Konferansının açılış oturumunun yapılacağı Dolmabahçe Sarayı ile diğer oturumlarının yapılacağı Yıldız Sarayı'nda, uzun bir süredir devam eden hazırlık çalışmaları nihayet tamamlanmış ve her iki mekanda çalışmalara hazır hale getirilmişti⁷⁶.

Konferansa katılan üyelere verilmek üzere, üzerinde "Balkan Birliği Bayrağı" ve "İkinci Balkan Konferansı" ibareleri yazılı sigaralar hazırlanmıştı. Yine Yıldız Sarayı'na altı Balkan devletinin ve Balkan Birliği'nin bayrakları asılmıştı. Sarayda bir de basın bürosu oluşturulmuş, Türk ve yabancı gazeteciler

⁷² **Cumhuriyet**, 24 Eylül 1931, Nr. 2652.

⁷³ **Cumhuriyet**, 14 Eylül 1931, Nr. 2642.

⁷⁴ **Cumhuriyet**, 13 Teşrinievvel 1931, Nr. 2671.

⁷⁵ **Cumhuriyet**, 31 Ağustos 1931, Nr. 2658.

⁷⁶ Konuyla ilgili Hakimiyet-i Milliye gazetesinde yer alan bir haberde "Balkan Konferansı'nın inikat edeceği Yıldız Sarayı on beş günden beri geceli gündüzlü devam eden mesaiden sonra sarayın bütün noksanları ikmal edilmiş, içtima salonu ile komisyon odaları çok muntazam bir hale getirilmiş" denilmektedir. Bkz. **Hakimiyeti Milliye**, 1 teşrinievvel 1931, Nr. 3683.

için ayrı ayrı odalar tahsis edilmişti. Anadolu Ajansı da Yıldız Sarayı'nda konferans esnasında faaliyetlerde bulunmak üzere bir büro oluşturmuştu. Bu büroda görevlendirilen daktilograf ve stenograf bilen memurlar, Konferans görüşmelerinin tutanaklarını tutacaklardı. Tutulan bu tutanaklar oturumlardan sonra, basılı hale getirilerek üyelere verilecekti⁷⁷.

Diğer taraftan konferans boyunca, konferansa katılan delegelerin şereflerine İstanbul'da Galata Kulesi ve Taksim Abidesi'nin elektrik ve projektörlerle aydınlatılmasına karar verilmiş 19 Ekim pazartesi akşamından itibaren bu uygulamaya başlanılmıştı⁷⁸.

B) Balkan Konferansı Meclisi'nin Yaptığı Hazırlık Toplantısı

İkinci Balkan Konferansı Meclisi 19 Ekim Pazartesi günü Yıldız Sarayı'nda bir toplantı yapmıştı. Türk heyeti başkanı Hasan Beyin başkanlığında yapılan bu toplantıya, konferansa katılan her ülkenin delegasyon heyetinden üçer üye katılmıştı. Geç saatlere kadar süren görüşmelerin sonunda İkinci Balkan Konferansı'nın ilk açılış oturumunun programı belirlenmişti⁷⁹.

Buna göre, 20 Teşrinievvel'de yapılacak açılış oturumunda; ilk olarak konferans başkanlığını üstlenecek olan Hasan Bey söz alacak, daha sonrada Türk Başbakanı İsmet Paşa ve Balkan ülkeleri adına heyet başkanları birer konuşma yapacaklardı. Yapılacak bu açılış konuşmalarından sonra da başkanlık divanı seçimlerinin ve belirlenmiş olan komisyonlarda görev alacak üye seçimlerinin yapılması kararlaştırılmıştı. Açılış oturumunda son olarak konferansa gelen telgrafların okunacaktı.

1-Komisyon Başkanları İle Bazı Komisyonlara Üye Seçimi

Konferans Meclisi bu toplantıda, konferans boyunca faaliyet gösterecek olan komisyonlara başkanlık edecek olan üyelerin seçimini yapmıştır. Yapılan seçimler sonucunda belirlenen komisyonlara başkanlık yapacak isimler şöyle belirlenmişti:

"1-Teşkilât Komisyonu: Başkanı Hasan Bey(Türkiye)

2-Siyasî Yakınlaşma Komisyonu: Başkanı Stefan Cocio (Romanya)

3-Kültürel Yakınlaşma Komisyonu: Başkanı B.Konistza (Arnavutluk)

⁷⁷ **Cumhuriyet**, 20 Teşrinievvel 1931, Nr. 2678.

⁷⁸ **Cumhuriyet**, 20 Teşrinievvel 1931, Nr. 2678.

⁷⁹ **Cumhuriyet**, 20 Teşrinievvel 1931, Nr. 2678; **Hakimiyeti Milliye**, 20 teşrinievvel 1931, Nr. 3688.

4-İktisat Komisyonu: Başkanı Papanastasiu (Yunanistan). Yunan temsilci aynı zamanda Balkan Misâkı Komisyonu'na da başkanlık edecekti.

5-Sıhhat ve İctimaî Siyaset Komisyonu:Başkanı M. Yonitch(Yugoslavya)

6-Münakalat Komisyonu: Başkanı M. Sakazoff(Bulgaristan)

Meclis; ayrıca teşkilât komisyonunda görev alacak olan muhtelit(karma) komisyon üyelerinin seçimini de yapmış⁸⁰, Hukuk Birliği komisyonunun Kültürel Yakınlaşma komisyonuna bağlanmasına ve gerektiği takdirde yeni komisyonların kurulmasına karar vermiştir. Bu çerçevede Meclis, Balkan milletlerinin yakınlaşmasına karşı olan engelleri tespit etmek ve Balkan Misakı'nı incelemek amacıyla ülkelerin delegasyon heyetinden üçer üyeden oluşan bir komisyonun oluşturulmasına karar vermiş ve bilahare bu komisyonun üyeleri belirlenmiştir⁸¹.

Meclis konferans öncesi yaptığı bu hazırlık çalışmalarında Sıhhat ve İctimai Siyaset Komisyonu ile ilgili bir karar almıştı. Alınan karara göre Balkan halklarının kendi memleketlerinin dışındaki diğer Balkan ülkelerinde tabi olacakları rejimin tespiti yönelik bir sözleşme projesinin hazırlanmasını kararlaştırmıştı. Bu çalışmaları yapmak üzere de bir alt komite oluşturmuştu⁸².

Meclis bunun dışında oluşturulan bütün komisyonlara birer başkan yardımcısı seçilmesine de karar vermişti. Komisyon aldığı bir diğer kararla da Konferansın genel oturumlarının aleni olacağı., Komisyonların yapacakları toplantılar ise, aksi yönde bir karar olmadığı özel ve gizli olacaktı.

⁸⁰ Bu komisyonda “Arnavutluk’u Mehmet Bey Konitza, Leonida Natchi, Bedri Pejani; Bulgaristan’ı Yanko Sakazoff, Andre Tochow, le Profesör P. Ghenev; Romanya’yı Cacio Pop,V. Pella, Vladescu Rocoasa; Yunanistan’ı Papanastasiu, Mylonas, Bakalbassis; Türkiye’yi Hasan Bey, Ruşen Eşref Bey, Rana Bey, Yugoslavya’yı Velibor Yonitch, Jivko Topolovitch, V. Djordjevitch” temsil edeceklerdi **Cumhuriyet**, 20 teşrinievel 1931, Nr. 2678; **Hakimiyeti Milliye**, 20 teşrinievel 1931, Nr. 3688.

⁸¹ Bu komisyonda; Arnavutluk’u Mehmet Bey Konitza, İhsan Bey Libahova, Suat Bey Aslani; Bulgaristan’ı Sakazoff, Guenoff, Tocheff; Yunanistan’ı Papanastasiu,. Profesör Spirapoulos, Bakalbassis; Romanya’yı Pella,. Mirro,. Craciun; Türkiye’yi Ahmet Reşat Bey, Tahir Bey, Muzaffer Bey; Yugoslavya’yı Zivko Topolovitch, Stephane Povitch, Yonitch temsil edeceklerdi

⁸² Bu komitede, Balkan ülkelerini şu isimler temsil edecekti “Arnavutluk’u Kemal Bey Yusufati, Bedri Bey Pejani, Ziya Bey Bejleri; Bulgaristan’ı Angel Nicokoff, Pandoff, G. Stanoff; Yunanistan’ı Lambiriş, Spripulos,. Zivolov; Türkiye’yi Vasfi Raşit Bey, Vehbi Bey, Nizamettin Ali Bey; Yugoslavya’yı Popovitch Steva, Tomitich, Mm. Topalovitch; Romanya’yı Trancu Jaşi, Raducanu,. V. Racosa Bkz.**Cumhuriyet**, 20 Teşrinievel 1931, Nr. 2678

2. Konferans Gündeminin Belirlenmesi

20 Ekim Salı günü İstanbul'da toplanacak olan İkinci Balkan Konferansı'nın gündemi, Konferans Meclisi'nin 19 Ekim pazartesi günü yaptığı hazırlık çalışmaları esnasında belirlenmişti. Gündem belirlenirken bir yıl önce Selanik'te kabul edilmiş kararlara uygun olmasına dikkat edilmişti. Buna göre İkinci Balkan Konferansı'nın gündemi yani konferansta ele alınarak görüşülecek konular şunlardı:

“1-Siyasi

a) *Balkan misakı ve halihazırda mer'i bulunan muahedeler ahkâmının dürüst bir tarzda tatbikına air, ekalliyetler de dahil olmak üzere iş bu muahedelerden mütevellit taahhüdâtın icrasına müteallik ve Balkan milletlerinin siyasî Yakınlaşmaine mani teşkil eden bilcümle müşkülâta dair hususî komisyon raporunun münakaşası.*

b) *Terki teshilat konferansı*

2- İktisadî

a) *Zahire ve tütünün müşterek himayesi*

b) *Balkan memleketleri arasında bir ticaret odasının tesisi.*

c) *Balkan memleketleri kredi müesseselerinin iştiraki mesaisi.*

3-Kültürel Yakınlaşma

a) *Balkan milletlerinin tarihlerine ait vesikaların vücuda getirilmesi için bir enstitü tesisi.*

b) *Balkan memleketleri hukukunun peyder pey tevhidî.*

4-Münakalât Komisyonu

a) *Balkan memleketleri merkezî hükümetleri arasında bilvasıta münakalât icrası için demiryollarının birbirine bağlanması ve köprülerin yaptırılması*

b) *Postaların ve telgraf ve telefon muhaberelerinin tevhidî.*

c) *Hava Münakeleleri*

5- Sıhhat ve İctimai Siyaset Komisyonu

a) *Balkan devleti tebaalarının Balkan devletleri arazileri dahilinde serbestçe gezmeleri ve çalışmaları hakkında komite raporunun münakaşası ve bu bapta bir karar verilmesi.*

b) *Balkan memleketleri sıhhat işleri mesaisinin teşriki*

c) *Müteehhil kadınların tabiiyetleri hakkında münakaşa.*⁸³

⁸³ Cumhuriyet, 20 Teşrinievvel 1931, Nr. 2678; Hakimiyeti Milliye, 20 Teşrinievvel 1931, Nr. 3688.

IV. KONFERANSIN AÇILIŞI VE YAPILAN AÇIŞ KONUŞMALARI

A) Konferansın Açılış Oturumu

Açılış töreni 20 Ekim 1931 günü Dolmabahçe Sarayı'nın merasim salonunda yapılacaktı. Salonda açılışa törenine ilişkin bazı düzenlemeler yapılmıştı. Ortaya delegelerin oturması için maroken sandalyeler konmuştu. Sağ tarafa konulan koltuklar büyükelçi ve konsoloslara, sol taraftaki sandalyelerde diğer davetlilere ayrılmıştı. Gazeteciler için başkanlık kürsüsünün arkasında bir yer ayrılmıştı. Ortaya ise başkanlık makamına ait olmak üzere bir masa ile katiplere mahsus olan masalar konulmuştu.

Saat 10'a doğru delegeler salona gelmişler ve alfabetik sıra ile kendilerine ayrılan yerlere oturmaya başlamışlardı⁸⁴. Ön taraftaki sandalyelere delegasyon heyetlerine başkanlık eden üyeler yine alfabetik sıra ile oturdular. Delegelerin yerlerini almasından sonra salona Türk Dışişleri Bakanı Tevfik Rüştü Bey ile Başbakan İsmet Paşa geldiler ve kendilerine ayrılan yere oturdular. Daha sonra da Türk Heyeti Başkanı Hasan Beyle birlikte Genel Sekreter Ruşen Eşref Bey, katip Reşat Nuri ve Abdülhak Şinasi Beyler salona girdiler alkışlar altında kendilerine ayrılan yere oturdular.

Tören, Bahriye Bاندosu'nun konferansa katılan devletlerin millî marşlarını çalmasıyla başladı. Sırasıyla Arnavutluk, Bulgar, Yunan, Romen, Türk ve Yugoslav millî marşları çalındı. Bu marşların akabinde bütün devletler adına Balkan Marşı çalındı. Daha sonra Türk heyetine başkanlık eden Hasan Bey ayağa kalkarak İkinci Balkan Konferansı'nın resmen başladığını ifade eden konuşmasını yaptı. Hasan Beyin konuşmasını tamamlamasından sonra alfabetik olarak Arnavut, Bulgar, Yunan, Romen ve Yugoslav heyetlerine başkanlık eden üyeler açılış oturumundaki konuşmalarını yaptılar. Bu konuşmaların ardından Hasan Bey tarafından kürsüye Başvekil İsmet Paşa davet edildi. İsmet Paşa, sık sık alkışlarla kesilen konuşmasını tamamlayıp, yerine döndü.

Konferansın açılış oturumuna Fransa Parlamentosu'ndaki çalışmalarını nedeniyle katılamayan Beynelmilel Barış Bürosu Başkanı La Fontaine'nin konferansa gönderdiği telgrafı Hasan Bey tarafından okundu. Bu telgrafında la Fontaine *"barışın sağlanmasına yönelik her çabanın başkanı olduğu"*

⁸⁴ Konferansın saat 10'da açılması kararlaştırıldığı için, saat dokuzdan itibaren delegeler, yerli ve yabancı gazeteciler ve davetliler Dolmabahçe Sarayı'na gelmeye başlamışlardı. Sarayın iç kapısında polis ve mihmandarlar tarafından karşılanan delegeler, toplantının yapılacağı üst kattaki salona alınıyorlardı. Bazı delegeler, tören başlamadan önce Dolmabahçe Sarayı'nı gezmişlerdi. Bkz. **Cumhuriyet**, 21 Teşrinievvel 1931, Nr.2679; **Hakimiyeti Milliye**, 20 teşrinievvel 1931, Nr.3688

Beynelmilel Sulh Bürosu'nca destekleneceğini" belirtiyor ve konferans çalışmalarında başarılar diliyordu⁸⁵.

Daha sonra Yunan heyeti başkanı Papanastasiu söz alarak "*İkinci Balkan Konferansı işlerinin düzenlenmesi için büyük çaba sarf etmiş olan Hasan Beyin, oybirliği ile konferans başkanlığına seçilmesini*" teklif etti. Bu teklif alkışlarla kabul edildi. Başkanlığa seçilen Hasan Bey kendisi hakkında gösterilen teveccühe teşekkür ederek, konferansa katılan heyetlere başkanlık eden üyelerin, konferans başkan yardımcılıklarına seçilmesini teklif etti. Bu teklifte memnuniyetle kabul edildi.

Bilahare konferansın genel sekreterliğini yapmakta olan Ruşen Eşref Bey kürsüye gelerek, konferansta oluşturulan ve başkan ve üyeleri bir gün önce Konferans Meclisince belirlenmiş olan komisyon üyeleri listesini okudu. Konferansın açılış oturumunda, Bulgar Kadınları Barış Cemiyeti ile Amerika'daki Balkanlı talebelerin ve Balkan Federasyonu Projesini hazırlamış olan Dr. Schulpe'nin konferansa başarılar dileyen telgrafları da okundu.

Komisyon üyelerinin isimlerinin okunmasından sonra Yunan heyeti başkanı Papanastasiu, Türk Başvekili İsmet Paşanın konferansın fahri başkanlığına getirilmesini teklif etti ve bu teklif de alkışlarla kabul edildi. Konferansın açılış oturumunda başka söz alan olmamış ve açılış oturumu, tekrar Balkan Marşı'nın çalınmasından sonra saat 12 de sona erdi.⁸⁶

B) Açılış Oturumunda Yapılan Konuşmalar

İstanbul'da yapılan İkinci Balkan Konferansı'nın ilk günkü açılış oturumuna katılan Türk Başbakanı İsmet Paşa, konferansta yaptığı konuşmasının başında, konferansa katılan bütün delegelere hoş geldiniz demiş, ve bu konferansın İstanbul'da yapılmasının da ayrıca memnuniyet verici olduğunu söylemiştir.

İnönü, bir yıl önce, amacı barışa hizmet etmek olan bir cemiyetin de teşvikiyle, Balkanlı milletler arasında bir yakınlaşma sağlamak ve değişik konularda bir uzlaşma ve birlik sağlamak amacıyla Atina'da bir araya gelindiğinden bahsederek "*yetkilerinizi aldığınız millî teşekküller, milletler arasında irtibat prensibinin gün geçtikçe daha katî bir zaruret şeklinde*

⁸⁵ Cumhuriyet, 21 Teşrinievvel 1931, Nr. 2679

⁸⁶ Cumhuriyet, 21 Teşrinievvel 1931, Nr. 2679, Hakimiyeti Milliye, 20 Teşrinievvel 1931, Nr. 3688.

kendisini hissettirdiği, dünyanın bugünkü vaziyetinde Balkan memleketlerinin birbirine yaklaşmakta ve birbirlerine mütesanit olarak hareket etmekte büyük menfaatleri bulunduğunu tamamiyle müdrük bulunuyorlar” demiştir.

Başbakan İnönü, konuşmasının devamında, artık her milletin komşularının zararına olarak kendi menfaatlerini korumaya ve kendi saadetlerini temine çalışabileceği devirlerin çoktan geçmiş olduğunu söyleyerek, sadece dar bir millî bencilliğe yönelik çabaların günümüzde ister istemez sonuçsuz kalmaya mahkum olduğunu belirtmiştir.

İnönü, Türkiye'nin gerek Avrupa'da ve gerekse Avrupa dışındaki bazı ülkelerle yaptığı gibi şimdi de komşuları olan Balkan devletleriyle karşılıklı ilişkilerini düzenlemekte olduğunu, buna yönelik olarak dostluk tarafsızlık ve hakem antlaşmaları yaptığından bahsetmiş ve konuşmasını şu sözleriyle bitirmiştir:

“Balkanlar arasında tesanüt ve iyi geçinme benim nazarımda iki esaslı prensibe istinat etmelidir; devletler arasında mutlak müsavat prensibi. Müsavat tabirinden kastettiğim mana yalnız daha ziyade nazarî bir mefhumdan ibaret olan hukukî, müsavat değil, fakat bütün devletlerin aynı derecede müstefit olmaları lazım gelen fiili müsavattır. İşte bu içtima münasebetiyle size ifade etmeyi faydalı gördüğüm bazı mülahazalar bundan ibarettir.

Efendiler tahakkuk ettirmek istediğiniz Yakınlaşma eserinin hususî konferansların tam bir istiklâl dairesinde sarfettikleri mesai sayesinde faydalı surette hazırlanacağına ve kolaylaşacağına eminim. İşte bu kanaatledir ki çok samimî surette temenni ediyorum.”⁸⁷

Türkiye Cumhuriyeti Başbakanı İsmet İnönü'nün konuşmasından sonra, konferansa katılan ülkelerin heyet başkanlarının konuşmaları başladı. İkinci Balkan Konferansı'nın açılış oturumunda ilk konuşmayı Türk Heyeti Başkanı Hasan Bey yapmıştı. Konferansa katılan delegelere hoş geldiniz diyerek konuşmasına başlayan Hasan Bey, konferansın açılışına katılmalarından dolayı Başvekil İsmet Paşa ile Dışişleri Bakanı Tefik Bey'e ve açılış töreninin yapıldığı Dolmabahçe Sarayı'nı tahsis etmelerinden dolayı Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşaya minnet ve şükranlarını arz etti. Hasan Bey konuşmasının devamında da *“altı millet murahhaslarının aynı arzu etrafında ve aynı hüsnü niyetle toplanmalarında ve esasları bir sene evvel Atina'da atılmış olan itilâf ve*

⁸⁷ Bu konuşmanın tam metni için bkz. Hakimiyeti Milliye, “İsmet Paşa Hazretlerinin İkinci Balkan Konferansında Nutku, 21 teşrinievel 1931, Nr. 3689; Ayrıca bkz. Cumhuriyet, 21 Teşrinievel 1931, Nr. 2679

*samimiyet eserini güzel neticeye vardırarak için çalışmalarındaki ulvî ve heyecanlı manzaradan duyduğu memnuniyeti*⁸⁸ dile getirmiştir.

Daha sonra Hasan Bey, Birinci Balkan Konferansı'ndan bu yana yapılan çalışmaları özetlemiş ve konferansın çalışmalarında başarılar temenni ederek konuşmasını tamamlamıştır.

Türk Heyeti Başkanı Hasan Beyin yaptığı konuşmadan sonra, kürsüye sırayla Arnavutluk Heyeti Başkanı Mehmet Bey Koniçe, Bulgar Heyeti Başkanı Yenko Sakozoff, Yugoslav Heyeti Başkanı Velibor Yoniç, Yunan Heyeti Başkanı Papanastasiu ve Romanya heyetine başkanlık eden Stefan Cocio Pop gelerek konuşmalarını yaptılar⁸⁹.

V. KONFERANS ÇALIŞMALARI

A) Komisyonların Çalışmaları

1- 20 Ekim 1920 Tarihinde Komisyonların Çalışmaları

Yukarıda geniş olarak belirttiğimiz gibi İkinci Balkan Konferansı, 20 Ekim 1931 salı günü saat 10 da Dolmabahçe Sarayında yapılan görkemli bir törenle açılmıştı. Açılış oturumu saat 12 de sona ermişti. Öğleden sonraki oturumun saat üçte başlaması kararlaştırılmıştı⁹⁰. Konferansın daha önce açıklanan çalışma programına göre, diğer oturumları Yıldız Sarayı'nda yapılacaktı. Bu nedenle açılış oturumunun kapanmasıyla birlikte artık Balkan Konferansı'nın çalışma merkezi Yıldız Sarayı idi.

20 Ekim günü yapılan ikinci oturumunda, Konferans Meclisi'nce oluşturulan komisyonlar, ilk çalışmalarını yapacaklardı. Konferans üyeleri saat iki buçuğa doğru Yıldız Sarayı'na gelmeye başladılar. Saat üç buçuğa kadar delegeler, salonun büfe kısmında ve koridorlarda birbirleriyle özel görüşmeler ve sohbetler yapmış ve bilahare komisyonların çalışmaları başlamıştı.

Komisyonlardan bazılarının ele aldıkları konular şöyleydi:

a)-Siyasî Yakınlaşma Komisyonu: Komisyon bu ilk oturumunda, daha önce hazırlanmış olan projenin tartışılması için gerekli zaman ve şartların oluşup oluşmadığı üzerinde durmuş ve bu konuda görüşmelerde bulunmak üzere bir komite oluşturulmasına karar vermişti.

⁸⁸ **Cumhuriyet**, 21 Teşrinievvel 1931, Nr. 2679

⁸⁹ Bu konuşmalar için bkz. **Cumhuriyet**, 21 Teşrinievvel 1931, Nr. 2679.

⁹⁰ **Hakimiyeti Milliye**, 20 teşrinievvel 1931, Nr. 3688.

Yine bu komisyon, “Terki Teslihat Meselesini(Silahsızlanma)” ele almış ve Şubat ayı içinde Cenevre’de toplanacak olan silahsızlanma komisyonu çalışmalarının başarılı geçmesi temennisinde bulunulmuştur. Romen üyelerden Prenses Kantagöze silahsızlanma fikri konusunda propaganda yapılmasını teklif etmiş ve bu teklifi memnuniyetle kabul edilmiştir⁹¹.

b)-İktisadî Komisyonu: Bu komisyonun ilk ele aldığı konu, Türk üye tarafından “tütün yetiştiren Balkan memleketlerinde gerektiği takdirde ekimin sınırlandırılması, içeride ve dışarıdaki rekabetle mücadele edilmesi ve şark tütünlerinin fazla satışını temin etmek üzere uluslar arası bir tütün ofisinin oluşturulmasıyla” ilgili teklifi olmuştur. Türk heyetinden Muvaffak Bey, Türk heyetince hazırlanan raporu okumuş ve bu konuda açıklamalarda bulunmuştur.

Raporda, asıl tütün ihracatçısı olan Türkiye, Yunanistan ve Bulgaristan arasında bir teşkilat oluşturulması dile getiriliyordu. Komisyonun Yugoslav üyesi, kendi ülkesinin de bu teşkilata alınmasını teklif etmişti. Türk tarafının rapordaki bu teklifi Yugoslavya’nın da kurulacak teşkilatta yer alması kaydıyla kabul edilmişti. Rapor hakkında bir karar alınması için alt komite adına bir rapor düzenlemek üzere Yunan üye Bakkalbassis ile Türk üye Muvaffak Beyden oluşan bir heyet teşkil edildi toplantı yarına ertelendi⁹².

İktisadî Komisyonunda tütün ve buğday meselesinden başka “Balkan devletleri arasında “Para ve Gümrük Birliği”, “Balkan Ticaret Odası’nın” kurulması ve “Bankalar arasında bir birlik” oluşturularak kredi meselelerinin düzenlenmesi hakkındaki görüşmeler yapılmış ise de, konunun önemine binaen toplantı bir sonraki güne ertelenmiştir.

c) Muhabere ve Münakalât Komisyonu:

Komisyonun ele aldığı ilk konu “Balkan devletleri arasında posta ve telgraf meselelerinin kolaylaştırılması için bir alt komisyonun kurulması” olmuştur. Ayrıca Komisyon, Balkan devletlerinin çıkarlarına uygun bir ulaşım sisteminin ortaya çıkarılması ile ilgili bazı esasların tespitine karar vermişti. Komisyonunda bir yıllık turizm faaliyet hakkındaki raporu okundu ve görüşmelere bir sonraki oturumda devam edilmesi kararı verilerek komisyonun bu ilk oturumu sona erdirildi⁹³.

⁹¹ **Cumhuriyet**, 21 Teşrinievvel 1931, Nr. 2679.

⁹² **Cumhuriyet**, 21 Teşrinievvel 1931, Nr. 2679.

⁹³ **Cumhuriyet**, 21 Teşrinievvel 1931, Nr. 2679.

Komisyonların bu çalışmalarından sonra, İkinci Balkan Konferansı ve Türk Heyeti Başkanı Hasan Bey tarafından, akşamleyin Balkanlı misafirler onuruna bir akşam yemeği verilmiş ve tüm üyeler bu yemekte hazır bulunmuşlardı.

2- 21 Ekim 1931 tarihinde Komisyonların Çalışmaları

21 Ekim Çarşamba günü sabah saat 10'dan itibaren Yıldız Sarayı'nda komisyonlar çalışmalarına devam ettiler. Komisyonlar, konferansın ikinci gününde yaptıkları sabah oturumunda, daha ziyade ilk günkü ele aldıkları meseleleri görüşmeye devam etmişlerdir.

a) İktisadî Komisyon:

Komisyon, bir gün önceki toplantısında Balkanlarda özellikle tütün konusunda iç ve dış rekabetle mücadele etmek ve üretilen ürünlerin ihracata yönelik girişimlerde bulunmak üzere bir ticaret ofisi kurulması hakkındaki teklifi yeniden ele almış ve yapılan görüşmeler sonucunda bu teklif kabul edilmiştir. Bu karara göre merkezi İstanbul'da olmak üzere bir "Balkan Ticaret Ofisi" kurulacaktı⁹⁴.

Komisyonunda bunun dışında hububat ve tütün ziraatının korunması için alınacak önlemleri incelemek üzere bir alt komisyonun kurulmasını kararlaştırmıştır. Bu alt komisyonun çalışmalarını 22 Ekim'den itibaren başlatması uygun görülmüştür.

b) Sıhhat ve İctimaî Siyaset Komisyonu:

Komisyon ilk olarak Yunan Heyetince hazırlanan "Balkan ülkeleri arasında seyahat, ikâmet ve hareket serbestliğine" ilişkin teklif ettiği projeyi ele almıştı. Bu proje üzerinde oldukça hararetli görüşmeler yapılmıştı. Yapılan tartışmalardan sonra komisyon ancak "Balkan ülkeleri arasında seyahat serbestliğini yani pasaportsuz seyahat edilmesini kabul etti. Projenin diğer maddeleri, bütün üyelerin itirazı üzerine ret edilmiş ve seyahat serbestliği hakkında da yeni bir projenin yapılmasına komisyonca karar verilmişti⁹⁵.

21 Ekim günü komisyonlar sabah toplanmış, öğleden sonra ise ağırlıklı olarak ziyaretlere zaman ayrılmıştı. Nitekim konferans çalışmalarına katılan üyeler sabah çalışmalarından sonra otellerine giderek öğle yemeklerini yemişler ve saat iki buçukta "Asarı Atika Müzesi"ni ziyaret etmişlerdir. Müze ziyaretinin

⁹⁴ **Cumhuriyet**, 22 Teşrinievvel 1931, Nr. 2680.

⁹⁵ **Cumhuriyet**, 22 Teşrinievvel 1931, Nr. 2680.

hemen akabinde Topkapı Sarayı gezilmiştir Balkanlı delegeler akşam saat beş buçukta da Türk Kadın Birliği tarafından eski Türk Ocağı binasında verilen çay ziyafetine katılmışlardır. Ziyafette Türk Kadın Birliği Başkanı, Balkan ülkeleri kadın birliğini temsilen İstanbul'a gelen üyelere hoş geldiniz konuşması yapmıştır⁹⁶.

Bu ziyaretten sonra otellerine dönen Balkanlı delegeler, gece Yunan sefaretince onurlarına verilen baloya katılmışlardı.

3-. 22 Ekim 1931 tarihinde Komisyonların Çalışmaları

22 Ekim perşembe günü yine Yıldız Sarayı'nın ilgili dairelerinde komisyon çalışmaları devam etmiştir.

a)-Siyasî Yakınlaşma Komisyonu

Siyasi Yakınlaşma Komisyonu'nun 22 Ekim Perşembe günü yaptığı oturumda "azınlıklar" meselesi görüşülmeye başlandı. Bu konuda komisyonda şiddetli tartışmalar yapılmıştı. Arnavutluk temsilcisi söz alarak, Yugoslavya'daki Arnavut azınlıkların durumunun çok kötü olduğunu, mevcut antlaşmaların layıkıyla uygulanmadığını söyledi. Bunun üzerine söz alan Yugoslav üye, Arnavut üyenin suçlamalarına cevap verdi. Komisyonda bu şekilde başlayan tartışma gittikçe şiddetlenmişti. Yugoslav temsilciler ülkelerinde azınlıklar var olduğu şeklindeki görüşlere katılmadıklarını açıkladılar. Arnavut temsilciler ise, bu mesele çözülmedikçe konferanstan olumlu bir sonuç beklemenin hayal olacağını dile getirdiler.⁹⁷

Azınlıklar konusu, Yugoslavya-Arnavutluk temsilcilerinin dışında, Yugoslavya-Bulgaristan ve Yunanistan-Bulgaristan temsilcileri arasında da tartışmalara yol açmıştı. Bulgarlar azınlıklar konusunda Arnavutların haklı olduğu görüşünü savunuyorlardı. Yugoslavlar ise, öncelikle iktisadî meselelerin ele alınarak çözüme kavuşturulmasını istiyorlardı. Yugoslavlara göre iktisadî konular çözümlenirse, azınlıklar meselesi başta olmak üzere diğer meseleler kendiliğinden çözüme kavuşacaktı.

Siyasî komisyonda azınlıklarla ilgili olarak Arnavutluk heyeti tarafından bir teklif verilmiştir. Bu teklife göre azınlıklar komisyonu, Balkan ülkeleri

⁹⁶ **Hakimiyeti Milliye**, 21 teşrinievel 1931, Nr. 3689; **Cumhuriyet**, 21 Teşrinievel 1931, Nr. 2679.

⁹⁷ "Sırp ve Arnavut Murahhasları Birbirlerini İtham ediyorlar" **Cumhuriyet**, 23 Teşrinievel 1931, Nr. 2681.

temsilcilerinden oluşan daimi ve geçici bir komite oluşturulacaktı. Oluşturulan geçici komite, azınlıkların bulunduğu Balkan ülkelerine giderek yerinde incelemelerde bulunacak ve azınlıklarla ilgili antlaşmaların kolaylaştırılmasını sağlayacak esasları hazırlayacaktı. Geçici komitenin hazırlayacağı rapor her sene bir şehirde toplanacak olan Balkan Konferansı'nın gündemine getirilecekti.

Arnavutluk temsilciler tarafından teklif edilen "geçici komite teşkili" konusunun, Balkan Misakı meselesi ile birlikte incelenmesi ve görüşülmesi konusunda komisyon bir karar almıştı.

Siyasi yakınlaşma komisyonu'nda ayrıca Balkan Misakı fikri teyit edilmiş ve harbin karşısında bulunduğu oybirliği ile kabul edilerek, bütün sürüncemede kalmış meselelerin barış yoluyla halledilmesine karar verilmişti.

Komisyon bundan başka Balkan devletleri arasındaki meseleleri çözüme kavuşturmak üzere bir "hakem muahedesi"nin yapılması ve bundan sonra her sene yapılacak Balkan Konferansı'ndan sonra, bütün Balkan ülkeleri Dışişleri Bakanlarının da konferansın toplandığı şehirde toplanmaları ile ilgili bir temenniye kabul etmişti.

Siyasi Yakınlaşma Komisyonu, Balkan Misakı projesinin konferansta görüşülmekte olan diğer meselelerle birlikte incelenmesi için bir komisyona gönderilmesi ve gelece yıl yapılacak toplantıda yeniden görüşülerek kesin bir sonuca ulaştırılması temennisini de kabul etmiştir. Komisyon, Balkan ülkelerinden bir şehrin Balkan Birliği için bir merkez olması konusunu görüşmüştü. Bazı komisyon üyelerinin Balkan Birliği'nin merkezi olarak Selanik'i öngörmelerime karşın, Yunan temsilciler İstanbul'un siyasi merkez olmasını önermişlerdir. Neticede İstanbul'un Balkan Birliği'nin merkezi olmasına karar verilmiştir⁹⁸.

b) Kültürel Yakınlaşma Komisyonu:

Kültürel Yakınlaşma Komisyonu 22 Ekim günü yaptığı toplantısında İstanbul'da bir "Balkan Enstitüsü" kurulması konusunu ele almış ve yapılan teklifi kabul etmiştir. Bu enstitünün oluşturulması için İstanbul'daki kütüphanelerde bulunan tarihi vesika ve kitaplardan yararlanılması kabul edilmişti.

⁹⁸ Cumhuriyet, 23 Teşrinievvel 1931, Nr. 2681.

Kültürel Yakınlaşma komisyonu, çalışma sahası içindeki Balkan ülkelerinin hukukî açıdan bazı kanunlarının birleştirilmesi üzerinde görüşmeler yapmıştı. Komisyon, Balkan ülkelerinin hususî kanunlarının birleştirilmesi projesini hazırlamak için, kurulmasına karar vermiş olduğu “hukukşinaslar daimi komitesi”nin emsali kuruluşlarla ilişkiye girmesi konusunda karar almış, çalışmalara ait tutanakların inceleyerek kabul etmiş ve çalışmasını sona erdirmiştir.

c) Münakalât Komisyonu:

Komisyon gündemindeki konuları hemen hemen bitirmiş; demiryolları, posta birliği ve hava ulaşımı hakkındaki kararlarını ve deniz ulaşımı, yollar ve turizmle ilgili konulardaki temennilerini belirlemiştir. Münakalât Komisyonu yaptığı bu toplantıda Balkan ülkeleri arasındaki posta ücretlerinde yüzde 25 indirim yapılmasına ve Enterbalkanik(Balkan ülkeleri içerisinde geçerli olacak) bir pul kabul edilmesini kararlaştırmıştır.

d) Sıhhat ve İctimaî Siyaset Komisyonu:

Bu komisyon, Balkan devletleri vatandaşlarının, Balkan ülkelerinde pasaportsuz seyahatleri hakkında ilgili hükûmetler nezdinde girişimde bulunmaya ve Balkan vatandaşlarının ikametleri konusunu incelemek için daimi bir komitenin kurulmasını kararlaştırmıştır.

e) İktisadî Komisyonu

İktisadî komisyonun 22 Ekim günü yaptığı toplantısında “gümrüklerin birleştirilmesi” konusu ele alınmıştı. Komisyon görüşmeleri sonucu, Balkan ülkeleri arasında söz konusu olacak ihracat ve ithalatta karşılıklı olarak gümrük vergisinden muaf tutulmasına karar verilmişti.

Komisyonların sabah oturumunda yaptıkları bu çalışmalardan sonra öğleden sonra ilk olarak İstanbul’un gezilecek mekanlarına gidilmiş ve bazı abideler ziyaret edilmişti. Daha sonra Balkanlı misafirler Darülfünun’u ziyaret etmişlerdi. Bu ziyaret esnasında Darülfünun’da bir çay ziyafeti verilmiş ve başta Darülfünun Emni Muammer Raşit Bey olmak üzere, misafir heyetler adına da birer üye konuşma yapmıştı⁹⁹.

⁹⁹ Balkanlı misafirlerin Darülfünun’u ziyaretleri ve bu ziyaretleri esnasında yaptıkları konuşmalar için bkz. Cumhuriyet, 22 Teşrinievvel 1931, Nr. 2680; Cumhuriyet, 23 Teşrinievvel 1931, Nr. 2681, Hakimiyeti Milliye, 24 teşrinievvel 1931, Nr. 3692.

B) Konferans Meclisinin İkinci Oturumu(23 Ekim Cuma)

Balkan Konferansı Meclisi ilk günkü açılış oturumundan sonra yukarıda da belirttiğimiz gibi, komisyonlar şeklinde çalışmalarını sürdürmüştü. Ancak 23 Ekim Cuma günü Konferans Genel Meclisi, komisyonlardan gelen raporları incelemek amacıyla Yıldız Sarayı'nda tekrar bir toplantı yaptı.

Saat 10'dan itibaren konferans delegasyon heyetlerine mensup üyeler salondaki yerlerini almaya başlamışlardı¹⁰⁰. Kısa bir süre sonra da Konferans Başkanı Hasan Bey ve Genel Sekreter Ruşen Eşref Bey salona geldiler. Hasan Bey, oturumu açtığını beyan ederek, ilk olarak Konferansın fahri başkanlıklarına seçilmelerinden dolayı Balkan devletleri başbakanlarının gönderdikleri teşekkür telgraflarının okunacağını söylemiştir.

Bunun üzerine Balkan devletleri başbakanlarının gönderdikleri telgraflar alfabetik sıra ile okunmaya başlandı. "İstanbul İkinci Balkan Konferansı Başkanı Hasan Beye" diyerek başlayan bu telgraflardan önce Arnavutluk Başbakanı Pandeli Evangeli'nin telgrafı ve ardından da Bulgaristan Başbakanı Muşanov, Yunan Başbakanı Venizelos'un gönderdiği telgraflar okundu. Bu arada Birinci Balkan Konferansı'nda Türk heyetinde yer alan ve Kültürel Yakınlaşma Komisyonu başkanlığını yapan ve halen Berlin sefirimiz olan Hamdullah Suphi(Tanrıöver)Bey de telgraf göndermiş ve konferansın başarılı geçmesini temenni etmişti¹⁰¹.

Konferans Başkanı Hasan Bey, Balkan Konferansı görüşmelerini gözlemci sıfatı ile takip etmek üzere İstanbul'a gelmiş olan Cemiyeti Akvam temsilcisi Kumming'e söz verdi. Kürsüye gelen Kumming yaptığı kısa konuşmada şunları söylemişti:

*"İkinci Balkan Konferansı'nda bir müşahit bulundurulması için vaki olan davetinizden dolayı, size Cemiyeti Akvam Katibi Umumiliği'nin selamlarını tebliğ ediyorum. Esasen Cemiyeti Akvam'ın fikir ve maksadına muvafık olan mesainiz, alâka ile takip ediliyor. Konferanstaki mesainizde muvaffakiyetler temenni ederim."*¹⁰²

¹⁰⁰ Solonda en arkada yüksek bir platform üzerinde başkanlık kürsüsü, onun önünde daha alçak bir seviyede hitabet kürsüsü bulunuyordu. Bu kürsünün önündeki masa da stenograf ve daktilograflara ayrılmıştı. Bkz. **Cumhuriyet**, 24 Teşrinievvel 1931, Nr. 2682.

¹⁰¹ Balkan devletleri başbakanlarının konferansa gönderdikleri telgraflar için bkz. **Hakimiyeti Milliye**, 24 teşrinievvel 1931, Nr. 3692.

¹⁰² **Cumhuriyet**, 24 Teşrinievvel 1933, Nr. 2681.

Konferansta “Beynelmilel Sulh Bürosu”nu temsilen gözlemci olarak bulunan Kuit’te yaptığı konuşmada “Beynelmilel Sulh Bürosu’nun” barışa yönelik çabalarından bahsetmiş ve konferans delegelerine çalışmalarında başarılar dilemiştir.

Balkan Konferansı Meclisi bu konuşmalardan sonra gündeminin esas maddelerini görüşmeye başlamıştır. Konferans gündeminde öncelikli olarak bazı komisyonlardan gelen raporların görüşülmesi vardı. Nitekim Konferans Meclisi’nin bu ikinci oturumunda; Münakalât, Sıhhat ve İçtimaî Siyaset, Fikrî Yakınlaşma, ve İktisadî Komisyonlardan gelen raporlar ele alındı.

1-Münakalât Komisyonu Raporunun Görüşülmesi

Bu komisyon adına ilk sözü, komisyon mazbata muharriri olan Reşit Saffet Bey almış ve konuşmasının başında Balkan ülkeleri arasında ulaşımın ve ticari ilişkilerin gelişmesini sağlamak için komisyonca alınan kararları açıkladı. Buna göre komisyon, Karadeniz’den Adriyatik Denizi’ne kadar, kuzeyden Balkanlara kadar inen bir demiryolu hattının yapılması meselesini incelemiş ve bu konuda gelecek konferansta uzmanların görüşlerinin alınmasına ve altı Balkan ülkesi üyelerinden oluşacak bir alt komisyonun kurulmasına karar verdi.

Ayrıca komisyon bir posta birliği oluşturulması konusu üzerinde de durmuş ve bununla ilgili incelemelerde bulunmuştur. Komisyonun ele aldığı bir diğer konu da, deniz ulaşımının ve kara yollarının ıslahı olmuştur. Reşit Saffet Bey, komisyon olarak bu meselelerin gerçekleştirilmesinin kolay olmayacağını farkında olduklarını, ancak bunların kabul edilmesinin bile bu konferans için başarı olacağını söylemiştir.

Reşit Saffet Beyin konuşmasını tamamlamasından sonra Genel Sekreter Ruşen Eşref Bey tarafından komisyonun aldığı kararlar Konferans Meclisi üyelerine okundu. Bu kararlar şöyleydi:

“1-Şimendifer münakalâtının tezyidi ve Balkan devletleri arasında doğrudan doğruya irtibat tesisi etmek üzere köprüler inşa etmek için 1932 senesinde bütün şimendifer idareleri selâhiyettar mümessillerin iştirakile hususî bir komisyonun içtimaa daveti.

2-Posta telgraf ve telefon ittihadı için altı Balkan hükûmetinin kabulüne muallak olarak bir mukavele projesi ve yüzde 20-30 tenzilatlı yeknesak bir tarife tanzimi ve Balkan posta ittihadı işaretini havi bir posta pulu ihdası konularını tetkik etmek üzere bir tâlî komisyon teşkili.

3-Balkanlarda havai münakalâtın inkişafı için, Mart 1932'de Atina'da toplanacak Tayyare Sergisi münasebetile, muhtelif teşkilât mümessillerinin içtimalı."¹⁰³

Kararlar okunduktan sonra, komisyonun Yunanlı üyesi Verdelis söz alarak kararlar üzerinde konuşmuş ve gelecek yıl Atina'da açılacak olan uçak sergisine bütün Balkan temsilcilerini davet etmişti. Daha sonra söz alan Yunan Heyeti Başkanı Papanastasiu, komisyonun çalışmalarını takdir ettiğini ifade etmişti. Başkaca söz alan olmadığı için komisyonun raporu oylamaya sunulmuş ve oybirliği ile kabul edilmişti.

2-Sıhhat ve İctimaî Siyaset Komisyonu'nun Raporunun Görüşülmesi

Konferans Meclisi Başkanı Hasan Bey, önce yapılan çalışmaları anlatmak üzere komisyonun Türk üyesi Dr. Akil Muhtar Beye söz verdi. Akil Muhtar bey kürsüde yaptığı konuşmada komisyonun görüşlerini ve alınan kararları açıkladı. Komisyonun mazbata muharriri Akil Muhtar Bey, sağlık işlerinde ortak bir çalışma zemini oluşturulabilmesi için halk arasında propaganda yapılması ve hürafatla mücadele edilmesinin gereği üzerinde durdu. Komisyonun aldığı kararlar arasında "*Bir Balkan Sıhhat istihbarat bürosu*"¹⁰⁴ teşkili ve bu büro tarafından Fransızca bir bülten yayınlanması" gibi konular vardı.

Bu komisyonun raporu da Konferans Meclisi tarafından oylanmış ve oy birliği ile kabul edildi.

3-Fikrî Yakınlaşma Komisyonu Raporunun Görüşülmesi

Konferans Meclisi, ilk olarak komisyon içerisinde oluşturulan bir komitenin hazırlamış olduğu Balkan ülkeleri arasında kanunların birleştirilmesine dair olan raporu görüşmeye başladı. Komisyonun mazbata muharriri Yunanlı delege Kozimaki kürsüye gelerek, komisyonun bu konudaki görüşünü ve aldığı kararları açıkladı. Bu konuda şu kararlar alınmıştı:

"1-Balkan memleketleri arasında hukuku hususiyenin tedrici surette tevhid. Balkanlarda yalnız fikri ve siyasi Yakınlaşma i değil, aynı surette münasebatı ticariyeyi de inkişaf ettirecektir.

2-Balkan kanunlarının yekdiğerine müsabih ve Balkan hukuku müsabetesinin müşterek olması hasabile, Balkanlar hukukunun tevhid kabildir.

¹⁰³ **Cumhuriyet**, 24 Teşrinievvel 1931, Nr. 2682.

¹⁰⁴ İstihbarat bürosu: Her devletin bir veya iki üyesinin katılmasıyla oluşturulacaktı. Büronun merkezi İstanbul olacaktı. Bu konuda bir teşkilat projesi hazırlamak üzere uzmanlardan oluşan bir komisyon teşkil edilecekti. Bkz. **Cumhuriyet**, 24 Teşrinievvel 1931, Nr. 2682.

3-Kavaninin tevhidî mütemadi mesaiye ve Balkan memleketleri kanunlarının bitmesine mütevakıftır.”

4-Bu mesele hususî bir komisyonda müzakere edilmeli ve Balkan hükûmetleri arasında müteşekkil hukukşinaslardan mürekkep bir komisyonda tetkik edilmelidir.

5-Bu maksatla muhtelif Balkan memleketleri arasında hukukşinas ve profesör mübadelesi yapılmalı ve hukuk fakültelerinde mukayeseli Balkan hukuku kürsüleri ihdas edilmelidir.

Komisyunun Romen üyelerinden ve hukuk profesörü olan Pella, raporda yer alan hukuku hususiye tabirine itiraz ederek bunun hukuku umumiye şeklinde düzeltilmesini teklif etti. Bu komisyonun hazırladığı rapor da Konferans Meclisi'nce oylandı ve oybirliği ile kabul edildi.¹⁰⁵

4-İktisadî Komisyon Raporunun Görüşülmesi

Konferans Meclisi gündeminde yer aldığı şekliyle son olarak İktisadî Komisyonun raporunu görüşmeye başladı. İktisadî Komisyonun öncelikli olarak ele aldığı konu “Balkan Ticaret Ofisi”nin kurulması ile tütün meselesiydi. Komisyonun mazbata muharriri olan Yunanlı temsilci Milonas kürsüye gelerek alınan kararları açıklamaya başladı. Alınan kararların odak noktasını Balkan ülkeleri arasında ticari ilişkilerin gelişmesini temin etmek için bir Balkan Ticaret Odası'nın kurulması oluşturuyordu.

Bu konu hakkında görüşlerini açıklamak için Türk heyeti üyesi Mithat Bey söz alarak kürsüye geldi ve Balkan Ticaret Odasının teşkilinde ulaşılmak istenen gayeleri izah etmeye başladı. Mithat Bey konuşmasında şunları dile getirdi:

“Balkan Ticaret Ofisi, Balkanlarda münasebatı ticariyeyi tezyid edecektir. Balkan tüccarı arasında bir hakem mahkemesi teşkili için bu ticaret odasının tesisini derpiş ettik.

Oda idare meclisi Balkan memleketlerini temsil edecek olan ikişer azadan mürekkep olacaktır. Bu suretle meclisi aza 12 azadan ibaret olacaktır. Odada muhtelif şubeler teşkil edileceğinden iktisadî bir federasyon teşekkül etmiş olacaktır. Balkan ticaret odasına merkez olmak üzere İstanbul'un intihabını teklif ediyoruz. Konferansı sinesinde toplamış olan İstanbul, Balkan Ticaret Odasını da sinesine almakla çok memnun olacaktır.”¹⁰⁶

¹⁰⁵ Cumhuriyet, 24 Teşrinievvel 1931, Nr. 2682.

¹⁰⁶ Cumhuriyet, 24 Teşrinievvel 1931, Nr. 2682.

İktisadî komisyonun raporu da oya konuldu ve oy birliği ile kabul edildi. Komisyonun tütün ve zahire konusunda hazırladığı raporlar ise Konferans Meclisi'nin bir sonraki oturumuna bırakıldı.

Gündemde yer alan maddelerin görüşülmesi tamamlandığı için Konferans Meclisi Başkanı Hasan Bey oturumu kapattı. Böylece Balkan Konferansı'nın ikinci umumî oturumu bu şekilde yapılmış oldu.

Balkan Konferansı üyeleri 23 Ekin cuma günü öğleden sonra hazırlanan program gereği, Şirketihayriye'nin bir vapuruyla İstanbul Boğazı'nda bir gezi yaptılar. Boğaz gezisi sonrası misafir üyeler Beylerbeyi Sarayı'na gelerek, Sarayı gezdiler ve burada kendilerine mükemmel bir çay ziyafeti verildi.

İkinci Balkan Konferansı üyelerine aynı günün akşamı Dolmabahçe Sarayı'nda İstanbul şehri adına bir balo verilmişti¹⁰⁷.

4-24 Ekim 1931 Tarihinde Komisyonların Çalışmaları

24 Ekim 1931 cumartesi günü konferans çalışmalarına komisyon toplantıları ile devam edildi. Özellikle siyasî komisyonun toplantısı oldukça hareketli ve tartışmalı geçmişti. Bu tartışmalara neden olan hadise Yugoslav ve Arnavut üyeler ile Bulgar ve Yugoslav üyelerin “azınlık hakları” meselesi yüzünden birbirlerini suçlamalarıydı.

a)Siyasî Yakınlaşma Komisyonu:

Siyasî yakınlaşma komisyonu 24 Ekim günü sabah toplanmış ve gündemindeki meseleleri görüşmeye başlamıştır. Komisyonun birkaç günden beri devam eden görüşmelerin ortaya çıkardığı en önemli konu, “ekalliyetler(azınlıklar)” meselesi olmuştur. Konunun konferansa katılan bir çok Balkan ülkesini yakından ilgilendirmesi, komisyonun yapacağı toplantıya daha fazla önem kazandırıyordu. Bu nedendir ki diğer komisyon üyelerinden bir kısmı da dinleyici olarak siyasî komisyonun çalışmalarını izlemeye gelmişlerdi.

Aslında Balkan ülkelerini temsil eden komisyon üyeleri“siyasî anlaşma” hususunda hazırladıkları çözüm önerilerini Romanya üyesi ve Bükreş Üniversitesi profesörlerinden Pella'ya vermişlerdi.

¹⁰⁷ **Hakimiyeti Milliye**, 24 teşrinievel 1931, Nr. 3692.

Romen temsilci Pella toplantının başında komisyonda müzakere edilecek konuları okudu ve yaptığı konuşmada şunları söyledi:

“İkinci Balkan Konferansı, Balkan milletleri arasında müşterek menfaatlere uygun bir vadiye samimi bir anlaşma esasını hazırlamak vazifesile mükellefti. Konferans aynı zamanda, Balkan milletlerinin fikirlerinde, zihinlerinde mevcut olan anlaşmazlık hatlarını da silip izale edecekti.

Bundan başka sulh ve selâmet esaslarının tatbikatını kolaylaştıracak mevzular üzerinde anlaşmalar yapacak ve çok şamil mutabakatlar bulmak çarelerini arayacak, maziye unutturmak için elinden geleni yapacaktı.”¹⁰⁸

Romen temsilcinin açıklamalarından sonra, değişik görüşlere göre ileri sürülen tekliflerden üzerinde birlik sağlanan konular hakkında komisyon üyeleri söz almaya başladılar. Özellikle Bulgar üye Sakazof ile Yunan heyeti başkanı Papanastasiu arasında hararetili tartışmalar oldu. Bunun üzerine Pella tekrar söz alarak *“ tarafların kendince haklı gerekçeler ortaya attıklarını, ancak burada ortak bir anlaşmaya varabilmek için bazı konular üzerinde mutabık kalınması gerektiğini”* belirterek siyasî anlaşma konusundaki projenin müzakere edilmesini istemişti. Yapılan görüşmeler sonunda proje, üzerinde bazı küçük değişiklikler yapıldıktan sonra kabul edildi. Siyasî anlaşma konusundaki bu proje şu esasları öngörüyordu:

“Siyasî anlaşma esasları,

1-Yunan heyeti tarafından tefhim edilen Balkan Misâkı projesi hususî bir komite tarafından tetkik olunması ve bu misak ile beraber sulh muahedesinin ahkâmını sadıkane bir surette temin etmek ve ekalliyetler mes’elesile Balkan milletlerinde harpçi fikirlerin membalarını kaldırmak için lazım gelen tedbirlere tevessül etmek hususlarına meclisi idare memur edilmiştir.

Aynı zamanda tetkik encümeni üçüncü Balkan Konferansı’na kadar balâda zikrolunan hususat hakkında bir rapor hazırlayacaktır. Bu rapor konferansın içtimaından üç ay önce millî gruplara tebliğ edilecektir.

2-Balkan milletleri arasında ve altı devlete şamil olmak üzere bir hakem muhadenet misakının akti hususunda âcil mevcut olduğu artık tebeyyün etmiştir.

3-Balkan misakı tanzim oluncaya kadar konferans meclis tarafından millî gruplar arasında doğrudan doğruya münesabatın tesisi hususunda Konferans Meclisi’nin dermayan ettiği teklife muttali olunmuştur. Âkitler arasındaki münasebati haseneyi tehlikeye koyan mesail hakkında matabakâtı efkârı hasıl olmak ve mevkii mer’iyette bulunan muahedelerden mütevallit mükellefiyetlerin ve ekalliyetlere taalluk eden mesail de dahil olmak üzere kemahı hakkıha tatbikına sarfi cehdü gayret edecektir.

¹⁰⁸ Cumhuriyet, 25 Ekim 1931, Nr. 2683.

4-Cemiyeti Akvam tarafından 1932 Şubatının ikinci günü Cenevre’de içtima davet edilen “Beynelmilel Terki Teslihat Konferansı” için bütün Balkan milletlerinin müteakabil mesai ile hazırlanmaları esas kabul edilmiştir.

5-Birinci Balkan konferansındaki mukarrerat cümlesinden olmak üzere Balkanlara mensup Hariciye Nazırlarının bir an evvel içtima etmeleri ve bu hususta Türk Heyeti Murahhasasının esasen mesbuk olan hidematının bu hususta da ibzal edilmesi hususunun kendilerinden rica edilmesi mukarrerdir.”¹⁰⁹

Siyasî yakınlaşma komisyonunda bu teklifler oy birliği ile kabul edilmiş ve sonrada komisyon oturumunu sona erdirmiştir.

b) İktisadî Komisyon:

24 Ekim cuma günü toplanarak çalışmalarda bulunan İktisadî komisyon yaptığı oturumda, özellikle hububat ticareti konularında görüşmeler yaptı. Komisyon hububat ticareti için millî ofisler tesisini öngörmüş ve bunların bir Balkan birliği içerisine alınmasını temenni etmiştir. Komisyonun karar altına aldığı bir diğer konu da kurulacak millî ofislere bağlı özel bir hububat borsasının oluşturulması olmuştur.¹¹⁰

Sabahtan öğlene kadar süren komisyon çalışmalarından sonra, Balkan Konferansı’na katılan üyeler için öğleden sonra bir gezi programı düzenlenmişti. Bu geziye konferans üyeleri, diğer misafirler ve gazeteciler katıldılar. Misafirler, Seyrisefain idaresinin tahsis ettiği bir vapurla Büyükada’ya gittiler. Ada’da yapılan gezintiden sonra İstanbul Ticaret ve Sanayi Odası, Yat Klüp’te misafirler onuruna bir çay ziyafeti verdi. Misafirler ve gazeteciler aynı vapurla akşam 8.30’da tekrar İstanbul’a döndüler.

25 Ekim 1931 Tarihinde Yapılan Komisyon Çalışmaları ve Konferans Meclisi’nin Üçüncü Oturumu

25 Ekim pazar günü sabahleyin Balkan Konferansı komisyonlarının toplantıları yine Yıldız Sarayı’nda kendilerine tahsis edilen salonlarda yapıldı¹¹¹. Ancak komisyonların hepsi toplanmamıştı. Yıldız Sarayı’nda sadece bir komisyon toplanarak çalışmalarını sürdürmüştü. O da Siyasî Yakınlaşma

¹⁰⁹ Cumhuriyet, 25 Ekim 1931, Nr. 2683.

¹¹⁰ Hakimiyeti Milliye, 25 teşrinievel 1931, Nr. 3693.

¹¹¹ “Balkan murahhasları bu sabah yine büro içtimalarına devam etmişlerdir.”Bkz. Hakimiyeti Milliye, 26 teşrinievel, Nr. 3694

Komisyonuydu. Saat 10'da toplanan komisyon, bir gün önce yaptığı toplantıda kabul ettiği kararların metinlerini hazırladı¹¹².

25 Ekim Pazar günü öğleden sonra ise İkinci Balkan Konferansı İstanbul'daki son oturumunu yapmıştır. Salonunda dinleyiciler de bulunmakla birlikte konferans üyelerinin büyük bir kısmı bu son oturuma katılmamışlardı.

Konferans Başkanı Hasan Bey ile Genel Sekreter Ruşen Eşref Beyin salona gelmesinden kısa bir süre sonra Konferans Meclisi üçüncü oturumuna resmen başladı. Konferans Meclisi'nin gündeminde yine görüşülecek bir çok rapor ve konu vardı. Görüşmelere geçilmeden Konferans Genel Sekreteri Ruşen Eşref Bey, Balkan ülkelerinden konferans başkanlığına çekilen tebrik ve başarı telgraflarını okudu.

Konferans Meclisi, gündeminin ilk maddesi olarak "Balkanlar'daki kadın hukuku" konusunu ele aldı. Bu konuda ilk sözü alan Yunanlı üye Tiyakaki, Kadınlık konusunu ve özellikle de Yunan ve Balkan kadınlığı konusunda hazırlamış olduğu raporunu okudu. Tiyakaki raporunda "Türk inkılâbında elde ettiği haklardan dolayı, Türk kadınlığını tebrik ediyordu. Ayrıca konferansın kadınlık meselesine vermiş olduğu önemden dolayı çok mutlu ve memnun olduğunu belirtti. Yunanlı üye konuşmasının devamında şunları söyledi:

*"Bugün atılmış bir hatve vardır. Türkiye'de bir kadınlık ve kadın hakkı teessüs etmiştir. Bunu gören bizler, Balkan kadınları bu konferansta Balkan kadınlığı için mühim kararlar verilmesini sizlerden bekliyoruz."*¹¹³

Romanya adına söz alan Prenses Kantagüze de "kadınlar meselesinin hukukî bir meseleden ziyade içtimai bir mesele olduğunu" söyleyerek konunun yalnız Balkan kadınlarını değil, bütün dünya kadınlığını ilgilendirdiğine işaret etmiş ve kadınların tabiiyeti meselesinin kutsal bir hak olduğunu belirtti.. Romen kadın üye, konuşmasının devamında kadınların da erkekler gibi olası gerektiğini, erkeklere tabiiyet konusunda hangi haklar veriliyorsa kadınlara da aynı hakların verilmesi gerektiğini söylemiştir. Prenses Kantagöze iki maddeden oluşan bir de teklif sunmuştu. Buna göre:

"1-Kadın müktesep tabiiyetini muhafaza edecekti.

2-Evli kadının tabiiyeti meselesinde kocasile mütekabiliyet esasları kabul edilecekti."

¹¹² Cumhuriyet, 26 Teşrinievvel 1931, Nr. 2694.

¹¹³ Cumhuriyet, 26 Teşrinievvel 1931, Nr. 2694.

Konferans Meclisi'nde "kadınların tabiiyeti" konusu oldukça hararetle görüşmelere sahne olduktan sonra bu konuda komisyon tarafından hazırlanan rapor kabul edildi.

İkinci Balkan Konferansı'nın İstanbul'da yaptığı bu son genel toplantıda daha sonra "Fikrî Yakınlaşma Komisyonu'nun" raporu, komisyonun Türk üyesi Fazıl Ahmet Bey tarafından okundu. Fazıl Ahmet Bey, raporunda fikrî yakınlaşma için şu esasları söylüyordu:

*"Pek yakında memleketlerimizin bütün kabiliyetlerinin bir araya gelmiş olduklarını görmekte bahtiyar olacağımızı ümit ediyoruz. İstanbul Darülfünunu bu seneki programlarına Balkan İttihadı mes'elesine dair bir konferans silsilesi ilave etmiştir. Bundan başka Darüfünunlar arasında talebe mübadelesi, millî elbiseler hediye edilmesi, gramofon plakları mübadelesi, aynı zamanda İstanbul'da büyük bir Balkan kütüphanesi tesisi, mektep talebeleri arasında ufak tefek hediyeler teatisi, tatil zamanlarında mütekabilen talebe seyahatleri tertip edilmesi gibi bir çok teklifleri ihtiva eden bu rapor uzun münakaşaları mucip oldu...."*¹¹⁴ Bu rapor da oylanarak kabul edilmişti.

Daha sonra Yunanlı üyelere Bakkalbassis tarafından tütün meselesi hakkındaki rapor okundu ve bu rapor da yapılan oylama sonunda kabul edildi. Bu oylamadan sonra Yugoslav üyeler tarafından "ziraat odaları kurulması" hakkında Konferans Meclisi'ne bir teklif sunuldu. Bu teklifte oybirliği ile kabul edildi.

Gündemin bütün maddeleri görüşüldüğü için Konferans Başkanı Hasan Bey tarafından oturum saat 5 de tatil edildi. Hasan Bey, Balkanlı üyelere hitaben saat 6'da Tophane Rıhtımı'nda buluşulacağı ve yarın Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde konferansın son oturumunun yapılacağını bir kez daha hatırlattı.

İstanbul'da yapılan bu son oturum esnasında İkinci Balkan Konferansı'na katılan bütün üyelere, konferans başkanlığı tarafından birer madalya dağıtıldı. Bu madalyalar Balkan Konferansı hatırası olarak yaptırılmıştı. Bronzdan yapılan madalyaların bir yüzünde Reiscumhur Mustafa Kemal Paşanın kabartma resmi, diğer yüzünde ise altı Balkan devletini gösteren altı daire ve bunun en küçüğünün ortasında bir zeytin dalı motifi bulunuyordu.

¹¹⁴ Cumhuriyet, 26 Teşrinievvel 1931, Nr. 2694.

VI. İKİNCİ BALKAN KONFERANSI'NIN ANKARADA YAPILAN SON OTURUMU

A) Balkan Konferansı Üyelerinin Ankara'ya Gidişleri

İkinci Balkan Konferansı'nın İstanbul'da 25 Ekim pazar günü yaptığı son oturumunun tamamlanmasından sonra, bütün heyet üyelerinin saat 6'da Tophane Rıhtımına gelmeleri istenmişti. Konferans üyeleri Tophane Rıhtımı'ndan Seyrisefain vapuruna binerek Haydarpaşa'ya çıkmışlardı. Haydarpaşa Garı'nda heyet üyelerini Ankara'ya götürmek için iki özel tren tahsis edilmişti. Tenlerden birinde 126 yolcu, diğesinde ise 80 yolcu bulunacaktı. Trenler ertesi günü Ankara'ya biri saat 10'40'da diğeri ise 11.40 da varacaklardı¹¹⁵.

İkinci Balkan Konferansı'nın Ankara programı şöyleydi¹¹⁶; trenlerle gelen misafirler istasyonda Ankara Valisi Nevzat, Belediye Başkanı Yardımcısı Hazım Beyler ve diğere devlet erkani tarafından karşılanacaklardı. Otomobillerle Ankara'yı gezecek olan misafirler, daha sonra kendilerine tahsis edilen Ankara Palas oteline geçerek istirahat edeceklerdi.

Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Bey, misafirler şerefine 250 kişilik bir yemek verecekti. Yemekten sonra ise Balkan Konferansı Heyeti, Reiscumhur Mustafa Kemal Paşa ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı tarafından kabul edileceklerdi. Bu görüşmelerden sonra ise İkinci Balkan Konferansı'nın son oturumu Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul salonunda yapılacaktı.

Mecliste yapılacak olan oturumdan sonra Balkanlı misafirler Gazi Çiftliğine giderek orada ağırlanacaklardı. Balkan Konferansı üyeleri akşam yemeklerini kendileri yiyecekler ve daha sonra halkevi'nde Cumhurbaşkanlığı

¹¹⁵ Cumhuriyet, 26 Teşrinievvel 1931, Nr. 2684.

¹¹⁶ Cumhuriyet Gazetesi "Murahhaslar şerefine ziyafet verildi ve gezintiler yapıldı " başlığıyla Balkanlı misafirlerin Ankara'daki programlarına yer vermişti. Gazete bu konuda şunları yazmaktadır:"Balkan murahhaslarını hamil olan trenlerden birincisi 10,30'da ikincisi 11,55 geçe istasyona girdiler. İstasyon Balkan Birliği ve Balkan devletleri'nin bayrakları ile süslenmişti. Vali Muavini Abdülhak, Şehremini muavini Hazım Beylerle Belediye ve Vilayet azaları ve kalabalık bir halk kütlesi istasyonda hazır bulunuyordu. İstasyon haricinde Balkan milletlerinin bayraklarıyla süslenmiş altmış otomobil bekliyordu. Murahhaslar muvasalatlarını müteakip yanlarında mihmandarları olduğu halde otomobillere bindiler. Ankara Kalesi, Çankaya'yı yeni ve eski Ankara'yı gezdiler. Saat birde Ankara Palas'ta istirahatlarına tahsis edilen salona geldiler. 1.5'da Ankara Palas salonunda Hariciye Vekili tarafından murahhaslara 250 kişilik bir ziyafet verildi. Ziyafetin sonunda Tevfik Rüştü Bey bir nutuk söyledi.

orkestrası tarafından verilecek konserde bulunacaklar ve konserden sonra da istasyona giderek İstanbul'a döneceklerdi¹¹⁷.

Konferans heyeti ile Ankara'ya 30 kişilik misafir gazeteciler grubu da gelmişti. Gazetecilerden arzu edenler Cumhuriyet Bayramına kadar kalacaklar ve Hakimiyeti Milliye gazetesi tarafından ağırlanacaklardı.

Yukarıda bahsedildiği şekliyle Ankara'ya gelen misafirler, şehirde kısa bir gezinti yaptıktan sonra Ankara palas oteline gelmişler ve burada Türk Hariciye Vekili Tevfik Rüştü Beyin onurlarına verdiği öğle yemeğine katılmışlardı.

B) İkinci Balkan Konferansı'nın Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Yaptığı Oturum

Öğle yemeğinden sonra Balkan Konferansı heyetleri Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne geldiler ve Meclisin toplantı salonuna geçtiler.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, beraberinde Başbakan İsmet Paşa, Meclis Başkanı ve İçişleri Bakanı olduğu halde toplantı salonuna geldi. Bilahare Balkan ülkeleri heyet başkanları, kendi heyetlerinde yer alan tüm üyeleri Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşaya tanıtmaya başladılar. Mustafa Kemal Paşa kendisine takdim edilen her üyeye ayrı ayrı iltifat etmişti. Heyetlerin Cumhurbaşkanıya takdimi en son Yunan ve Bulgar gazetecilerinin takdimiyle sona ermişti.

Artık İkinci Balkan Konferansı'nın Ankara'da yapacağı son oturuma geçildi. Konferans Başkanı Hasan Beyin oturumu açmasından sonra kürsüye alkışlar arasında Mustafa Kemal Paşa geldi. Mustafa Kemal Paşa kürsüden Fransızca olarak konuşmasını yapmaya başladı.

Konuşmasının başında Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan, Yugoslavya ve Türkiye'nin Balkan ülkelerinin, bağımsız siyasî varlıklar olduğunu söyleyen Mustafa Kemal Paşa, bütün bu devletlerin sahipleri olan milletlerin asırlarca beraber yaşadıklarını söyledi.

¹¹⁷ **Hakimiyeti Milliye**, 25 Teşrinievvel Pazartesi, Nr. 3693.; "Balkan murahhasları Ankara'da ne yapacaklar" **Cumhuriyet**, 26 Teşrinievvel 1931, Nr. 2684.

Konuşmasını, Balkan milletlerinin asırları içine alacak kadar uzun müşterek tarihleri olduğunu belirterek sürdüren Mustafa Kemal Paşa devamlı şunları söylemiştir:

“İşte siz muhterem Balkan milletlerinin mümessilleri, mazinin karışık his ve hesaplarının üstüne çıkararak derin kardeşlik esasları kuracak ve geniş birlik ufukları açacaksınız. İhmal edilmiş ve unutulmuş hakikatleri ortaya çıkaracaksınız

Muhterem milletler murahhasları, Balkan milletleri, içtimâî ve siyasî ne çehre arz ederlerse etsinler onların Orta Asya’dan gelmiş, aynı kandan, yakın soylardan müşterek cetleri olduğunu unutmamak lazımdır”

Balkan Birliği’nin temelini ve amacının karşılıklı olarak siyasî bağımsızlıklara saygı ile iktisadî sahada, kültür ve medeniyette ortak çalışmaya bağlı olduğunu söyleyen Mustafa Kemal Paşa, İnsanları mesut etmek için onları birbirine boğazlatmanın insanlık dışı son derece ayıplanacak bir sistem olduğunu belirttiği konuşmasını, *“İnsanları mes’ut edecek yegane vasita onları birbirlerine yaklaştırarak karşılıklı maddî ve manevî ihtiyaçlarını temine yarayan hareket ve enerjidir”* sözleriyle sürdürmüştür.

Konuşmasının son kısmında ise, Dünya barışı için de insanlığın gerçek mutluluğunun ancak bu yüksek ideale inanmış olanların çoğalması ve başarılı olmasıyla mümkün olacağını söyleyen Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, Balkan Birliği yolunda başlatılan bu çalışmaların başarılı olmasını temenni etmiştir¹¹⁸.

Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa konuşmasını bitirdikten sonra Meclis Genel Kurul salonu’ndaki locasına gitmiş ve görüşmeleri oradan takip etmeye başlamıştır. Daha sonra Konferans Başkanı Hasan Bey başkanlık kürsüsüne geldi ve konferans, gündemindeki konuları görüşmeye başladı.

İlk olarak Romen heyeti üyelerinden Pella kürsüye gelerek Siyasi Yakınlaşma Komisyonu’nun hazırladığı *“siyasî muhadenet(barış) projesini”* okudu. Bu proje, üzerinde yapılan tartışmalardan sonra oya sunuldu ve oy birliği ile kabul edildi. Kabul edilen bu projenin gerekçesinde: *“İkinci Balkan Konferansı, Balkan milletleri arasındaki ortak çalışma zeminini daha sıkı bir şekilde şekillendirebilmek ve milletler arasında sürekli bir barış ortamı*

¹¹⁸ Mustafa Kemal Paşa’nın Konuşmasının tam metni için bkz.” Gazi Hz. Kürsüde”, **Cumhuriyet**, 27 Teşrinievvel 1931, Nr. 2685. **Hakimiyeti Milliye**, 26 teşrinievvel 1931, Nr. 3694.

sağlayabilmek için manevi bir anlaşmaya engel oluşturan sebepleri ortadan kaldırmak gerektiğini takdir ederek, bunları gerçekleştirmek amacıyla, bu milletler arasında eşitlik ve adalet prensiplerine dayanan yürürlükteki antlaşmalar çerçevesi içine alınabilecek tamamlayıcı emniyet zamanlarını içine alacak şekilde bir Balkan Misakı'nın imzalanmasının gereğine inanmıştır. Şöyle ki” denilerek Balkan Misakı'nın esaslarını 4 maddede sıralıyordu.

“1-Konferans , Birinci Balkan Konferansı'nda izhar edilen temenni dairesinde müteakabil muavenet ve harbin kanun harici bırakılması esasını ihtiva eden bir misak projesiyle Yunan heyeti murahhasası tarafından tevdi edilmiş bulunan Balkan Misakı ilk projesini, ekalliyetler meselesi de dahil olmak üzere sulh muahedeleri ahkâmının hakkaniyetle tatbikini temin edecek tedbirleri muhtevi olan teklifleri bir tetkik komitesine tevdi etmek ve Balkan milletlerinin manevî terki teslihatına mani olacak vaziyetlerden içtinaba matuf tedbirleri derpiş eylemek üzere konferans meclisini memur eder. Tetkik komitesi yukarıda münderiç bütün meseleler hakkında kat'i bir rapor tanzim edecek ve gelecek Balkan konferansının toplanmasından 3 ay evvel bu raporu millî grupların nazarı ıttilasına vazedecektir.

2- A) Konferans, bütün Balkan hükûmetlerinin bir an evvel çok taraflı bir hakem, muhadenat misakı akt eylemeleri hususundaki mübrem lüzumu müşahade eder.

B) Konferans konsey tarafından alâkadar milletlere mensup millî gruplar arasındaki hüsnü itilafı tehlikeye düşürebilecek meseleler hakkındaki doğrudan doğruya münasebetler tesis ve ekalliyetler meselesi de dahil olmak üzere muahedelerden mütevellit taahhütlerine harfiyen riayet hususunda gayret sarf edilmesi için izhar edilen temenniye kabul eder.

3-Konferans, ilk Balkan konferansı esnasında Balkan memleketleri Hariciye vekillerinin senede bir defa içtimaları hakkında izhar edilen temenniye tekrar ve Türk hükûmetinden böyle bir içtimanın kıymetini takdir ederek bu teşebbüste lehterane taraftar olmasını rica eder.

4-Konferans, Cemiyeti Akvamın himayesi altında olarak 2 Şubat 1932 tarihinde Cenevre'de toplanacak olan umumî terkî teslihat konferansının hali hazırdaki teslihatın tenziline matuf beynelmilel bir mukaveleye müncer olması; ve millî grupların kendi memleketlerinde böyle bir teslihat için muvafik cereyanların ihdasına gayret eylemeye davet edilmeleri hakkında izharı temenni eder.”¹¹⁹

Romen temsilci Pella, tekrar söz alarak İkinci Balkan Konferansı'nın sonuçlarını özetledi. Daha sonra Genel Sekreter Ruşen Eşref ve ondan sonrada

¹¹⁹ Cumhuriyet, 27 teşrinievvel 1931, Nr. 2685.

Konferans Başkanı Hasan Beyler söz alarak, İkinci Balkan Konferansı'nın genel bir değerlendirmesini yaptılar. Bu konuşmalardan sonra başkan Hasan Bey, gündemde görülecek başkaca bir madde bulunmadığını söyledi ve İkinci Balkan Konferansı'nın çalışmalarını tamamlayarak sona erdiğini açıkladı. Konferans saat üçü çeyrek geçe dağıldı.

Konferans çalışmalarının tamamlanmasından sonra, üyeler hazırlanan otomobillere binerek Gazi Çiftliği'ne gittiler. Marmara köşkü ve havuzu gezildi. Bu ziyaret esnasında Başvekil İsmet Paşa, hem konferans üyeleriyle hem de misafir gazetecilerle ayrı ayrı görüşerek onlara konferans hakkındaki intibalarını sordu. Konferans üyeleri gazi Çiftliği'ne yapılan bu ziyaretten sonra otellerine döndüler. Akşam saat 9. 30'da İkinci Balkan Konferansı üyelerinin onuruna, Türk Ocağı salonunda Cumhurbaşkanlığı Orkestrası tarafından bir konser verildi¹²⁰. Konserden sonra ise misafir üyeler trenle İstanbul'a hareket ettiler.

VII. KONFERANS SONRASI GELİŞMELER

İstanbul'a dönen İkinci Balkan Konferansı heyetleri ülkemizden peyder pey ayrılmaya başladılar. Nitekim 28 Ekim çarşamba günü akşamı Yugoslavya ve Bulgar heyetleri ile Bulgar gazetecilerinden bir kısmı trenle ülkelerine döndüler¹²¹. Yine Romen ve Yunan heyet üyelerinden bir kısmı ile Yunan gazetecileri de 29 Ekim günü ülkelerine dönmüşlerdi. Arnavut heyeti üyeleri ise 4-5 gün daha İstanbul'da kalacaklardı.

İstanbul ve Ankara'da kalan konferans üyelerinden bir kısmı 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı törenlerini izledikten sonra, bir kısmı da Türkiye hakkında incelemeler yaptıktan sonra ülkemizden ayrılmayı planlamışlardı.

Diğer taraftan Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, İkinci Balkan Konferansı'na katılan devletlerin başkanlarına bir teşekkür telgrafi göndermişti. Bu telgrafın metni şöyleydi:

“Tiran'da Arnavut Kralı Haşmetlü Zago Hazretlerine

¹²⁰ Konserle ilgili cumhuriyet gazetesinde çıkan haberde şöyle deniliyordu: “Dün akşam eski Türk Ocağı binasında Riyaseticumhur Orkestrası tarafından verilen konserde Gazi Hazretleri ile İsmet ve Kazım Paşalar, bütün Balkan murahhasları ve bir çok meb'uslar hazır bulunmuşlardır.” **Cumhuriyet**, 28 Teşrinievvel 1931, Nr. 2686.

¹²¹ Cumhuriyet gazetesinde “Balkan murahhasları avdet ediyorlar” başlığıyla çıkan haberde “Balkan Konferansı Yugoslavya ve Bulgar murahhasları ile Bulgar gazetecilerinden bir kısmı dün akşamki konvansiyonel trenle memleketlerine avdet etmek üzere şehrimizden ayrılmışlardır.” **Cumhuriyet**, 29 Teşrinievvel 1931, Nr. 2687.

İkinci Balkan Konferansı azasını kabul etmekle hakiki bir memnuniyet hissettim. Arnavut millî teşekküllerinin müçtemi mümessilleri tarafından hakkımda ve Türk milleti hakkında izhar olunan temenniyattan pek mütehassis oldum. Bu vesile ile zatı haşmetpenahilerinin saadeti hali ve asil Arnavutluk milletinin refahı için en samimî temenniyatta bulunurken yalnız kendi hissiyatımı değil, bütün Türk milletinin hissiyatını da ifade eylemekte olduğumu zannediyorum."¹²²

Arnavutluk devlet başkanına gönderilen bu telgrafın ihtiva ettiği metin, Bulgaristan, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya devlet başkanlarına da gönderilmişti. Bu telgrafın bir cevabı olmak üzere de Balkan devletlerinin devlet başkanları Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşaya birer teşekkür telgrafi göndermişlerdi. Bu telgraflardan bazılarının metinleri şöyleydi¹²³:

Arnavutluk devlet başkanı Ahmet Zago'nun telgrafi¹²⁴:

"İkinci Balkan Konferansı'nın Ankara'da içtimai vesilesile zatı devletlerinin Arnavut milletile şahsım hakkında izhar buyurdıkları temenniyettan pek mütehassis oldum. Kendi namıma ve Arnavut milleti namına zatı devletlerinin saadeti halî ve asil Türk milletinin refahı için en samimi temenniyatta bulunmaktayım.

Ahmet Zago"

Yugoslav devlet başkanı İkinci Aleksandr'ın telgrafi:

"İkinci Balkan Konferansı'nın Ankara'da içtimai vesilesi ile zatı devletlerinden şimdi almış olduğum telgaraftan dolayı teşekkür eder ve Türkiye'nin büyüklüğü ve refahı ile zatı devletlerinin saadetihali ve asil Türk milletinin refahı için en samimi temenniyatta bulunmaktayım.

İkinci Aleksandr"

İkinci Balkan Konferansı'na katılan heyetlerin başkanları ya da heyet üyeleri basına verdikleri demeçler ve yaptıkları açıklamalarla konferans çalışmaları, Mustafa Kemal Paşa, Ankara'ya ilişkin kanaatlerini ve izlenimlerini açıklamışlardı.

¹²² **Cumhuriyet**, 31 Teşrinievvel 1931, Nr. 2688.

¹²³ Bu telgraf metinleri için bkz. **Cumhuriyet**, 31 Teşrinievvel 1931, Nr. 2688.

¹²⁴ "Gazi Hz.nin devlet reislerine telgrafları ve Arnavutluk", **Cumhuriyet**, 28 Teşrinievvel 1931, Nr.2686.

Bunlardan birisi olan Yunan heyeti başkanı Papaanastasiu yaptığı açıklamada şunları söylemiştir:

“Ankara’dan çok güzel intibalarla ayrıldık. Gördüklerimiz bizi hayran bıraktı. Azim ve irade karşısında derin takdir hisleri ile mütehassis olmamak imkansızdır.

Ankara’daki mesai ve faaliyet yeni Türkiye’nin daima ilerlemek inkişaf etmek yolundaki azim ve gayretini ispat ediyor.

Türkiye’ye mes’ut bir istikbal hazırlayacak olan bu faaliyet, Balkanlar için olduğu kadar, beşeriyet ve bütün cihan için büyük bir kuvvet teşkil eder.”¹²⁵

Yunan temsilci bu açıklamasında Mustafa Kemal Paşa için de “Gazi Hazretleri yüksek ikna kuvvetine malik büyük bir şahsiyettir.sözleri derin intibalar bırakan derin bir sadanın akisleridir. Kendilerini çok samimi ve yüksek mefkure sahibi bir devlet reisi olarak buldum. Gazi Hazretleri yalnız Türkiye için değil, bütün Balkanlar için en büyük devlet adamıdır....” demişti¹²⁶.

Yugoslavya heyeti üyelerinden Dr. Popoviç’te şunları söylüyordu:

“Türkiye’den gayet iyi intibalarla ve büyük memnuniyetle ayrılıyoruz. Gazi Hz.’nin teveccühlerinden çok mütehassisiz . Nutukları hakkındaki hissiyatımızı sözle ifade etmemize imkan yoktur. Gazi Hazretlerinin sözleri tamamen Balkanlıların idealidir. Kendilerinin Balkan ittihadına karşı alâkadar olmaları kanaatimizi çok güçlendirdi. Arnavut ve Yugoslavlar arasındaki ekalliyetler meselesi üçüncü konferansta halledilecek. Bu kadar muğlak bir iş kolay kolay intaç edilemez...”¹²⁷

Arnavutluk heyeti başkanı Mehmet Bey Koniçe ise ziyaretler ve konferansla ilgili izlenimlerini şu sözlerle ifade etmiştir.

“İkinci Balkan konferansı halli belki senelere muhtaç olan bazı meseleler hakkında kat’i bir karar vermiş olmamakla beraber müşterek gayemize doğru biraz daha yaklaşmamızı mümkün kılacak mesaide bulunmuştur. Bunun için bütün murahhasların ve hüsni niyet sahibi herkesin çok memnun olması icap eder.

Fakat bizim, Arnavutluk murahhaslarının sevinci ve memnuniyeti sadece bundan ileri gelmemektedir. Türkiye’yi ziyaretimiz iki millet arasında maziye ait

¹²⁵ Vakit gazetesinde yayımlanmış olan bu demeç için bkz., **Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Bulgar İlişkileri(1913-1938)**, T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2002, s.537.

¹²⁶ **Cumhuriyet**, 27 Teşrinievvel 1931, Nr. 2687.

¹²⁷ **Cumhuriyet**, 27 Teşrinievvel 1931, Nr. 2687

çok kıymetli bazı hatıraların ihyasına vesile oldu. Türklerin ve Arnavutların birbirlerine karşı olan hissiyatları çok kuvvetli ve samimidir...

Gazi Hazretlerinin konferansın son celsesinde söyledikleri nutuk tamamen kalpten geliyor ve duyulan hissiyatı ifade ediyordu. Büyük reisiniz kendilerine mahsus belagatlerle bizim ifade edemediklerimizi ettiler ve çok kıymetli irşatlarda bulundular. Türkiye'yi ziyaretimiz biz de hiç unutamıyacağımız silinmez hatıralar bırakmıştır."¹²⁸

İkinci Balkan Konferansı'nda Romen heyetinde yer alan kadın üyelerden Prenses Kantagöze'de yaptığı konuşmada Ankara ve Mustafa Kemal Paşa hakkındaki kanaatini ve izlenimlerini söylemiştir. Prenses Kantagöze konuşmasında şunları dile getirmiştir:

"Ankara'yı hiç görmemiştim İstanbul'un fevkalade tabii güzellikleri karşısında duyduğum hayranlık, terakki, arzu ve azmin yarattığı Ankara için duyduğum hayranlık yanında,, itiraf ederim pek sönük kaldı.

Ankara'nın adeta havasında hissedilen, elle tutulacak zannedilen bu ilerlemek azmi, on sene gibi çok kısa bir zamanda bütün dünyanın takdirini celbeden harikalar yaratmıştır. Gördüğümüz hüsnü kabul Türk milletinin yüksek misafirperverliğine çok parlak bir delil daha teşkil etti.

Türk milletinin asil mümessili Gazi Hazretlerinin yüksek şahsiyetlerine karşı duyduğum hayranlık ve takdir hisleri konferansın son celsesinde Balkan milletleri için kıymetli irşatlarla dolu nutuklarını dinledikten sonra bir kat daha arttı. Son söz olarak bir kere daha teşekkür etmek, Hükümet erkânına, Türk murahhaslarına, Türk milletine bize gösterilen hüsnü kabul karşısında duyduğumuz minnettarlıkları bir kere daha söylemek isterim"¹²⁹

Bulgar heyeti başkanı M. Sakazoff ise yaptığı kısa konuşmasında "Size ne söylesem, duyduklarımı ve tesiri altında bulunduğum hissiyatı hakikile ifade etmiş olamam. Ankara bizi teshir etti. Yeni Türkiye her hususta mükemmel bir örnektir. Bilhassa büyük reisinizin yüksek şahsiyetleri karşısında duyduğum hayranlığı ifade için kelime bulmaktan acizim"¹³⁰ diyerek Mustafa Kemal Paşa ve konferans hakkındaki düşüncelerini dile getirmişti.

İkinci Balkan Konferansı'nın Ankara'daki son oturumuna katılan heyet üyeleri trenle İstanbul'a dönerlerken, yolda her heyetten üçer üyenin katılmasıyla kısa bir Balkan Birliği Meclisi'ni toplanmıştı. Bir sonraki

¹²⁸ Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Bulgar İlişkileri(1913-1938), s.538-539.

¹²⁹ Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Bulgar İlişkileri(1913-1938), s.539-540.

¹³⁰ Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Bulgar İlişkileri(1913-1938), s.540.

konferansın hangi Balkan ülkesinde ve şehrinde yapılacağı konusu bu toplantının ana gündem maddesini oluşturmuştu. Yapılan görüşmeler sonucunda bir sonraki konferansın Romanya'da ve Bükreş şehrinde yapılması ittifakla kabul görmüştü. Yine de Romen temsilciler bu husustaki nihai kararlarını bilahare Balkan Konferansı Başkanı Hasan Beye bildireceklerdi.

SONUÇ

Birincisi 1930 yılında Yunanistan'ın Atina şehrinde yapılan Balkan Konferansı'nda alınan karar gereği, Balkan Konferansı'nın ikincisi Türkiye'de ve İstanbul'da yapılması kararlaştırılmıştı. İşte bu karar çerçevesi içerisinde İkinci Balkan Konferansı Türkiye'de ve İstanbul'da 20-26 Ekim 1931 yılında düzenlenmiştir. İkinci Balkan Konferansı'nın son oturumu dışında, bütün oturumları İstanbul'da yapılmış, ancak konferansın son oturumu yani kapanış oturumu Ankara'da Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşanın da katılımıyla gerçekleştirilmişti.

İkinci Balkan Konferansı'na ev sahipliği yapan Türkiye'nin dışında; Arnavutluk, Bulgaristan, Romanya, Yunanistan ve Yugoslavya devletlerinden değişik sayılarda oluşturulan heyetler katılmıştır. Konferansın çalışma yaptığı 20-26 Ekim tarihleri arasında ayrıca Yunanlı ve Bulgar gazetecilerinden oluşan bir grup da ülkemize gelmiştir.

Konferans çalışmaları için İstanbul'da iki ayrı mekan, Ankara'da ise bir mekan tahsis edilmişti. Buna göre ilk açılış oturumu Dolmabahçe Sarayı'nda yapılmış, İstanbul'daki diğer oturumlar ise Yıldız Sarayı'nda gerçekleştirilmiştir. Konferansın Ankara'da yapılan son oturumu ise Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Genel Kurul salonunda yapılmıştır.

Türk Hükûmeti, İkinci Balkan Konferansı'nın düzenli ve başarılı geçmesi için hazırlıklara aylar öncesinden başlamış, bu hazırlıkların kısa zamanda tamamlanması için çeşitli heyetler oluşturmuştur.

Konferans dört oturumunu bütün heyet üyelerinin katıldığı genel toplantı şeklinde yapmış, bunun dışındaki diğer çalışmalar oluşturulan komisyonlar vasıtasıyla sürdürülmüştür. Konferansta; Teşkilat, Siyasî Yakınlaşma, Kültürel Yakınlaşma, İktisat, Sıhhat ve İçtimaî Siyaset, Münakalat isimleri altında komisyonlar oluşturmuş ve her komisyon başkanlığı bir Balkan ülkesi heyet başkanlarına verilmişti.

İlk günkü açılış oturumundan sonra oluşturulan komisyonlar çalışmalarına hemen başlamışlar ve gündemlerindeki konular hakkında bazı

kararlar alarak, raporlar hazırlamışlardı. Bilahare alınan bu kararlar ve raporlar Konferansa katılan bütün heyet üyelerinin yer aldığı Konferans meclisi'nde ele alınmış, üzerinde görüşmeler yapılmış ve nihayet oylanmak suretiyle kabul edilmişti.

Konferansta oluşturulan komisyonlar içinde gündemi oldukça hareketli konularla dolu olan komisyon, Siyasî Yakınlaşma Komisyonuydu. Özellikle bu komisyon, azınlıklar ve azınlık hakları gibi konularda şiddetli tartışmalara sahne olmuş, hatta heyetler birbirlerini karşılıklı olarak itham etmişlerdi. Bu konuda Yugoslav ve Arnavut üyeler arasında cereyan eden tartışma ve karşılıklı ithamlar, Türk basınında da geniş yer bulmuştu. Beklenildiği gibi azınlık hakları konusunda bağlayıcı bir karar alınmamıştı.

Konferansın sonunda bir "Balkan Misakı"nın gerçekleşmesi arzu edilmişse de bu da gerçekleşmemişti. Oluşturulacak Balkan Misakı ile ilgili rapor, konferansın son oturumunda ele alınmış ve kabul edilmişti. Ancak bir Balkan Misakı'nın gerçekleşmesi mümkün olmamış, bu konudaki beklentiler üçüncü Balkan Konferansı çalışmalarına ertelenmiştir.

Balkan Misakı ve azınlıklar dışında, konferans boyunca çok önemli kararlar alınmıştı. Bunlar arasında Balkanlı ülkelerin silahsızlanma çabalarına destek vermeleri ve Şubat 1932'de Cenevre'de yapılacak olan "Terki Teslihat Konferansı'nın" sonuçlarının benimsenmesi, Karadeniz'den Adriyatik'e kadar incek olan demiryolu hattı projesi, Balkan ülkeleri arasında posta, telgraf ve telefon birliğinin sağlanması, Balkan Sıhhat istihbarat bürosunun kurulması, Balkan ülkeleri arasında bazı hukukî kanunlarda birlik sağlanması, Balkan ülkeleri arasında ticaretin gelişmesini sağlamak için Balkan Ticaret Ofisi'nin kurulması ve bu kuruluşun merkezinin İstanbul olması, Hububat Ofisleri'nin kurulması ve yine bir Hububat Borsası'nın oluşturulması, Kadınların tabiiyeti meselesi gibi konularda bir kısmı temenni mahiyetinde, bir kısmı da bağlayıcı olmak şekliyle kararlar alınmıştı.

Konferansın son oturumunun yapıldığı Ankara'da ise, Balkan ülkelerinden gelen misafirlere, tıpkı İstanbul'da olduğu gibi en üst düzeyde ağırlama yapılmıştı. Türkiye Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa ile de tanışma şerefine erişen, heyet üyeleri, Mustafa Kemal Paşanın gerek Meclis'te yaptığı konuşmadan gerekse karizmatik yapısından oldukça etkilenmişler ve yaptıkları açıklamalarla bunu dile getirmişlerdi.

İkinci Balkan Konferansı'nda, konferans toplantılarının olmadığı öğleden sonra ve akşamları, gelen misafir heyetler için hem İstanbul'u tanımaya hem de onları en iyi şekilde misafir etmeye yönelik zengin bir gezi ve ağırlama programı sunulmuştu. İstanbul'un tarihi ve turistik mekanları gezilmiş, Resmî ve özel bazı kurum ve kuruluşlarca yemek ziyafetleri ve balolar tertip edilmişti.

Türkiye İkinci Balkan Konferansı'nı en iyi şekilde organize etmiş ve konferans hiçbir aksama olmaksızın gerçekleştirilmişti. Konferansa gelen bütün heyetlerin adeta ağız birliği edencesine üzerinde durdukları husus, Türk misafirperverliği olmuştur.

İstanbul'da 20-26 Ekim 1931 tarihleri arasında toplanan İkinci Balkan Konferansı, Balkan ülkeleri arasında bir birliğin gerçekleşmesi ve bir Balkan Misakı'nın oluşması sürecine çok önemli katkılar yapmıştır.

KAYNAKLAR

a)Yayınlanmış Belgeler:

Atatürk'ün Millî Dış Politikası (Cumhuriyet Dönemine Ait 100 Belge) 1923-1938, c: II, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 1981

Belgelerle Mustafa Kemal Atatürk ve Türk Bulgar İlişkileri(1913-1938), T.C. Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara 2002.

Lozan Barış Konferansı: Tutanaklar, Belgeler, Cilt No: 8(İkinci Takım Cilt II. Konferansta İmzalanan Senetler:30 Ocak ve 24 Temmuz 1923) Çev. Seha L. Meray, 3. Baskı, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2002.

Türkiye'nin Dış Politikasında 50 Yıl, Cumhuriyet'in İlk On Yılı ve Balkan Paktı(1923-1934), Dışişleri Bakanlığı Yay., Ankara 1973.

Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları(1920-1945), C. I, haz. İsmail Soysal, Türk Tarih Kurumu Yay., Ankara 1989.

b) Resmi yayınlar

Düstur, 3.Tertip, 5.Cilt, T.C. Başvekâlet Neşriyat ve Müdevvenat Umum Müdürlüğü, Ankara 1948

c) Kitaplar

AKŞİN, Aptülahat, *Atatürk'ün Dış Politika İlkeleri ve Diplomasisi*, TTK Basımevi, Ankara 1991.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi*, 4. Baskı, Türkiye İş Bankası Kültür Yay., Ankara 1983.

BARLAS, Dilek, "Atatürk Döneminde Türkiye'nin Balkan Politikası" *Atatürk Dönemi Türk Dış Politikası-Makaleler*, Yay. Haz. Berna Türkođan, Ankara 2000.

BERKE, Hasan Dilan, *Türkiye'nin Dış Politikası 1923-1939*, Alfa Yay, İstanbul 1998.

FIRAT, Melek, "1928-1939 Yunanistan'la İlişkiler", Baskın Oran(ed.), *Türk Dış Politikası, Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, cilt. I, İletişim Yay., İstanbul 2001.

GÖNLÜBOL, Mehmet- Sar, Cem, *Olaylarla Türk Dış Politikası(919-1973)*, III. baskı, Ankara 1977.

GÖNLÜBOL, Mehmet-Sar, Cem, *Atatürk ve Türkiye'nin Dış Politikası(1919-1938)*, Atatürk Araştırma Merkezi Yay., Ankara 1990.

HATİPOĞLU, M. Murat, *Yakın Tarihte Türkiye ve Yunanistan(1923-1954)*, Ankara 1997.

SANDER, Oral, *Balkan Gelişmeleri ve Türkiye*, A.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Yay., Ankara 1969.

YALÇIN, E. Semih, *Atatürk'ün Millî Dış Siyaseti*, Berikan Yay., Ankara 2000.

d) Makaleler

BARLAS, Dilek, "İki Dünya Savaşı arasındaki Dönemde Türkiye'nin Balkanlar ve Avrupa'daki İşbirliği Arayışları", *Genelkurmay Başkanlığı, Beşinci Askeri Tarih Semineri Bildirileri I*, Ankara 1996. , s.262-266.

-----, Dilek, "Türkiye'nin 1930'lardaki Balkan Politikası", *Çağdaş Türk Diplomasisi 200 Yıllık Süreç, Ankara Türk Tarih Kurumu 15-17 Ekim 1997 Sempozyumuna Sunulan Tebliğler*, Yay. Haz. İsmail Soysal, TTK Basımevi, Ankara 1997., s.361-371.,

SOYSAL, İsmail, "Balkan Paktı, *Ord. Prof. Yusuf Hikmet Bayur'a Armağan*, TTK Basımevi, Ankara 1985, s. 125-226.

ÜLMAN, Haluk, "Türk Dış Politikası'na Yön Veren Etmenler(1923-1968) I", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Cilt XXIII, No: 3, (Eylül 1968), Ankara 1968., s.241-273.

e) Gazeteler

Hakimiyeti Milliye (Eylül-Teşrinievel 1931)

Cumhuriyet (Eylül-Teşrinievel 1931)